

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Magdalena Bártová

Probace v českém trestním právu

Diplomová práce

Olomouc 2014

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Probace v českém trestním právu vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.“

V Českých Budějovicích dne 30.6. 2014

.....
Magdalena Bártová

Já, níže podepsaná, Magdalena Bártová, autorka diplomové práce na téma Probace v českém

trestním právu, které je literárním dílem ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, dávám tímto souhlas podle § 4 písm. e) zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, správci:

Univerzita Palackého v Olomouci

Křížkovského 8,

771 47 Olomouc, Česká republika

ke zpracování osobních údajů v rozsahu: jméno a příjmení v informačním systému, a to včetně zařazení do katalogů, a dále k zpřístupnění jména a příjmení v katalogích a informačních systémech Univerzity Palackého v Olomouci, a to včetně neadresného zpřístupnění pomocí metod dálkového přístupu. Výše uvedené údaje mohou být takto zpřístupněny uživatelům služeb Univerzity Palackého. Realizaci zpřístupnění zajišťuje ke dni podání tohoto prohlášení vnitřní složka Univerzity Palackého, která se nazývá Informační centrum Univerzity Palackého.

Souhlas se poskytuje na dobu ochrany autorského díla dle zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Prohlašuji, že mé výše uvedené osobní údaje jsou pravdivé.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Probace v českém trestním právu zpracovala sama a uvedla jsem všechny použité prameny.

V Českých Budějovicích dne 30.6. 2014

.....
Magdalena Bártová

Na tomto místě bych ráda poděkovala JUDr. Filipu Ščerbovi, Ph.D. za odborné vedení mé diplomové práce, zejména za podnětné konzultace, rady a připomínky, které mi poskytl během jejího vypracování.

Také bych ráda poděkovala Mgr. Martinu Pilnému vedoucímu střediska PMS v Českých Budějovicích za poskytnuté statistické údaje a informace v rámci rozhovorů a Mgr. Jitce Kosařové probační pracovníci ze střediska PMS v Prachaticích.

Obsah

Seznam zkratk	6
Úvod	6
1 Vznik a vývoj probace, vymezení základních pojmů	8
1.1 K historickému vývoji	8
1.2 Pojem probace	12
1.3. Probace v kontextu restorativní justice	17
1.4. Zavedení probace do českého právního řádu	20
1.4.1. Vývoj právní úpravy před rokem 1989	20
1.4.2. Vývoj právní úpravy po roce 1989	21
2. Pojem dohled	23
2.1. Dohled v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže	29
2. 2. Podmíněné odsouzení s dohledem	34
3. Úkony probace v rámci některých alternativních trestů	35
3.1. Zajištění výkonu dohledu	35
3.1.1. Dospělí	36
3.1.2. Mladiství	39
3.2. Výkon trestu domácího vězení	42
3.3. Výkon trestu obecně prospěšných prací	47
4. Probační a mediační služba	50
4.1. Zákonná úprava a organizace	50
4.2. Profese a osobnost probačního úředníka	51
4. 3. Práva a povinnosti probačních úředníků a asistentů	53
Závěr	55
Seznam použitých zdrojů	57
Shrnutí	60
Seznam klíčových slov	62

Seznam zkratek

LSZP	Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
OČTR	Orgán činný v trestním řízení
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
PMS	Probační a mediační služba České republiky
EM	Elektronický monitoring
TŘ	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
TrZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
z. o PMS	zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě České republiky, ve znění pozdějších předpisů
OPP	obecně prospěšné práce
ZSM	zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

Úvod

Téma „Probace v českém trestním právu“ jsem si vybrala proto, že mne zaujalo jakožto moderní

princip aplikace práva v současné moderní společnosti, kdy je dostatek prostoru i kontrolních mechanismů pro dohled na aplikaci alternativních trestů odsouzených. Uplatňování tohoto způsobu trestu odlehčuje i tak již dost nákladný vězeňský systém a umožňuje důstojně naplnit verdikt soudu osobám, které nespádají do kategorie recidivistů a pro které by prostředí prokazatelně nenapravitelných pachatelů rozličných trestných činů nebylo adekvátní za nedbalostní či neopakovaná porušení zákona. V nynější době se stále více dostává do popředí nové pojetí trestní spravedlnosti, hovoří se o tzv. restorativní justici, tedy o nápravném systému.

Zatím z vlastní praxe pochopitelně s danou problematikou nemám patřičné zkušenosti, nicméně tuto otázku sleduji jak v odborné literatuře, tak i v informacích dostupných běžnému občanovi z tisku a v publicistických pořadech v televizi a rozhlasu. Rovněž přínosné mi byly konzultace se zaměstnanci Probační a mediační služby aktivními v této sféře.

Cílem mé práce je komplexně přiblížit institut probace v českém trestním právu, a to především probace v užším, tedy právním slova smyslu. Mezi základní otázky, na které bych chtěla v práci nalézt odpověď, patří vymezení pojmu probace, rozdíl mezi probací v užším a v širším smyslu, vymezení pojmu dohled a popis základních probačních institutů.

Úvod mé práce je věnován historickému vývoji institutu probace a vymezení základních pojmů, tedy probace, restorativní justice a zavedení probace do právního řádu České republiky. Ve stěžejní části mé práce vymezuji pojem dohled, a to jak podle zákona č. 40/2009 Sb., tak dle zákona č. 218/2003 Sb. V rámci této kapitoly se blíže zaměřuji i na institut podmíněného odsouzení s dohledem.

V další části práce vymezuji spíše praktický výkon některých alternativních trestů, tedy jak probíhá zajištění výkonu dohledu, výkon trestu domácího vězení a výkon trestu obecně prospěšných prací.

V souvislosti s touto kapitolou jsem se zaměřila i na studium statistických údajů v rámci těchto alternativních trestů.

V závěru práce se zabývám institucí Probační a mediační služby, zejména její zákonnou úpravou a organizací. Jedná se o poměrně novou instituci v oblasti trestního práva, která byla zavedena zákonem č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě. Tato kapitola je také věnována profesi a osobnosti probačního úředníka, jeho právům a povinnostem.

Diplomovou práci jsem zpracovala pomocí metod komparace a kompilace článků, odborných knižních publikací, internetových zdrojů, příspěvků ve sbornících a trestních předpisech.

Moje práce je tudíž logicky především teoretické pojednání, ke kterému mi jakožto studentovi bez patřičné praxe v oboru chybí dostatek osobních zkušeností, které mne teprve čekají v budoucí profesní praxi, kdy se s užitím probace budu mít možnost seznámit v jejím reálném uplatňování.

1 Vznik a vývoj probace, vymezení základních pojmů

1.1 K historickému vývoji

Druhou polovinu 20. století lze označit, co se týče výkonu trestní spravedlnosti, za období nalézání

dalších forem spravedlnosti, které by nahradily některé tradiční, avšak již poněkud nepružné postupy v trestním řízení.

Nejvýrazněji se tyto změny projeví ve vytvoření podmínek pro široké uplatnění alternativních způsobů řízení před soudem a potrestání v trestních věcech.¹

Tyto formy alternativního řešení trestních věcí je možno chápat jako zvláštní postupy využívané alternativně oproti standardnímu trestnímu řízení a zvláštní formy reakce na trestnou činnost představující jiný způsob k tradičnímu trestu odnětí svobody.

Jako hlavní důvody, které vedly k jejich rozšíření v celosvětovém měřítku, můžeme uvést snahu individualizovat trestní postih, pozitivně motivovat pachatele trestných činů k životu v souladu se zákonem, zapojit do řešení trestních věcí osoby poškozené trestnou činností, dále vypořádat se s nedostatkem kapacity věznic nebo řešit přetížení soudů a orgánů činných v trestním řízení vůbec.²

Probace jako alternativa k nepodmíněnému trestu odnětí svobody se postupně formovala v rámci anglosaského právního systému, ať již v Anglii, kde byla zakotvena v roce 1907, nebo v USA již v roce 1878. V kontinentální Evropě se probace vyvinula z klasického podmíněného odsouzení, kde se postupem času začaly objevovat prvky probace. Vznik probace byl výsledkem reakce na nerozdílný pohled na pachatele trestného činu a také proti zásadě odplatné funkce trestu a konečně proti trestu odnětí svobody jako takovému.

V Evropě bylo podmíněné odsouzení poprvé uzákoněno koncem 19. století v Belgii a ve Francii. V těchto zemích se jednalo o podmíněné odložení výkonu trestu vězení. Zásadní rozdíl mezi anglo-americkou probací a tímto typem podmíněného odsouzení byl v tom, že při probaci byl podmíněný odklad trestu spojen s ochranným dozorem, který prováděl zvláštní orgán, zatímco u podmíněného odsouzení tento dozor chyběl. Podmíněné odsouzení je historicky starší než probace. Umožnilo omezit ukládání trestu odnětí svobody na závažnější případy, tím pádem i ušetřit pachatele škodlivých účinků, které výkon trestu odnětí svobody jistě přináší. Později se však ukázalo, že aby bylo podmíněné odsouzení přínosné, musí být spojeno s probací. Právě probace spočívá v probačním, kvalifikovaném dohledu, tedy zahrnuje v sobě prvky výchovného působení a pomoci na profesionální úrovni.³

Lze říci, že vývoj, kterým si prošla Anglie a USA za posledních více než sto let, mnoho zemí

¹ SOTOLÁŘ, Alexandr, PŮRY, Franatišek, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C.H. Beck, 2000.s.3

² FENYK, Jaroslav, SOTOLÁŘ, Alexandr, SOVÁK, Zdeněk. Mediace jako alternativní podoba naplnění trestní spravedlnosti. *Trestní právo*, 1997, č. 7-8, s.20.

³ OSMANČÍK, Otakar a kol. *Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva ČR*. Praha: Vydavatelství Kufír, 2000. s. 4-5.

Evropy tento obdobný vývoj značně urychlilo. Například některé státy bývalého tzv. východního bloku stihly tento vývoj úspěšně zvládnout během posledních 20 let. Pokud půjdeme hlouběji do historie, dá se vývoj probace rozčlenit do několika období:

Rané období. Jistou formu dohledu nad pachateli trestných činů nebo nad výkonem určitých sankcí, které vyplývaly ze zvykového a později z psaného práva, bychom našli téměř vždy. Příkladem může být zajištění trestu vyhnanství z tlupy v době kamenné, dohled nad otroky či výkon středověkých ordálů jako důkazní prostředek útrpného práva, dohled nad výkonem trestu domácího klášterního vězení pro padlé ženy atd. Probace, tak jak ji známe dnes, se objevuje až v pozdější době.

Období ctnostných průkopníků. Na počátku 19. století si někteří jedinci položili otázku, zda by bylo vhodné nechat se inspirovat ctnostnými myšlenkami, které se začaly šířit v souvislosti s francouzskou revolucí, prohlášením nezávislosti 13 amerických kolonií, myšlenkami osvícenců, a tím začít pomáhat i pachatelům. Nejprve se jednalo pouze o pokusy dobrovolníků a menších organizací, které v té době však zaznamenaly určitý úspěch, protože při práci s odsouzenými i čerstvě propuštěnými počet dobrovolníků vzrostl. Již v roce 1823 byla založena organizace, která připomínala dnešní probační služby. Zanedlouho vznikla organizovaná sdružení v dalších státech Evropy (Francie, skandinávské země), ale i v severní Americe. Za otce zakladatele probace v USA se považuje John Augustus, který jako první předstoupil před soud ve státě Massachusetts a úspěšně dokázal smysl a účelnost osobní záruky za vybrané zločince a přesvědčil soudce o uložení zkušební doby, po kterou byla jeho klientům poskytována sociální podpora.

V tomto období probíhal vývoj i v Anglii, kde se dobrovolníci začali objevovat při některých obvodních soudech. Činnost těchto dobrovolníků se začala postupně velmi osvědčovat, a proto došlo k institucionalizaci této služby, a to na základě zákona o probaci pachatelů z roku 1907.

Období státních příslušníků. Toto období zahrnuje počátek 20. století až do počátku jeho devadesátých let. Dochází zde k postupné profesionalizaci dobrovolnických služeb, tedy nahrazení dobrovolníka placeným úředníkem. Státy nejen, že jsou poskytovatelem pomoci a opory, ale také důsledně provádí kontrolu a dohled nad chováním zločince. Postupně se začaly formovat alternativní tresty a opatření, na začátku se jednalo o různé druhy podmíněného odsouzení s odlišnými formami zkušebního - probačního období. Toto období bylo nutné pravidelně a systematicky sledovat a informovat rozhodující autoritu - nejčastěji soud. Příkladem dalšího vývoje je opět Anglie. Po zákoně z roku 1907 přichází v roce 1925 zákon, který zavádí povinnost všech soudů mít jmenovaného alespoň jednoho pracovníka v této oblasti. Další fáze profesionalizace

probační služby je zakládání různých řídicích a poradních orgánů, příkladem je Poradní probační výbor (1928) nebo Poradní rada pro probaci a následnou péči (1962).

V tomto období postupně začala narůstat agenda probační služby, protože soudy začaly ukládat různé druhy dohledu a legislativa zaváděla nové formy trestů nespojených s výkonem odnětí svobody. Příkladem může být trest obecně prospěšných prací, tj. neplacené práce ve prospěch státu, který byl zaveden v Anglii v roce 1971.

Tento vývoj se však netýkal tzv. východního bloku, kde tato oblast spíše stagnovala. U nás může být příkladem tzv. ochranný dohled, který byl používán proti odpůrcům komunistického normalizačního režimu v 70. a 80. letech 20. století.

Období manažerů. Jedná se o 90. léta 20. století po současnost. Toto období především reaguje na období předešlé. Můžeme hovořit hlavně o zavádění nových alternativních trestů, standardizovaných profesionálních postupů, o snaze o mezinárodní spolupráci atd. Lze říci, že toto období dělá ze státního probačního úředníka manažera. Manažera ve smyslu přístupu ke klientům, výběru vhodného postupu pro daný případ, využití dostupných zdrojů, např. externích probačních programů pro pachatele. V tomto období byl zaveden další alternativní trest - trest domácího vězení, pro něhož se díky využití elektronických technologií pro monitorování osob vžil název *electronic monitoring*. Tento trest se začal používat v anglosaských zemích. Je však považován za účinný právě v kombinaci s prací probačních služeb, které mají nezastupitelné postavení v této oblasti.

Po druhé světové válce činnost probačních služeb umožnila humanizaci trestní justice. V 21. století se v oblasti probačních a obdobných služeb řeší otázka efektivnosti práce na jednotlivých případech, probačních postupů a programů, ochrany veřejnosti před opakováním trestné činnosti atd. I do budoucna bude tedy vzrůstat potřeba nejspolehlivějších nástrojů pro vyhodnocování rizik opakované trestné činnosti, a to nejen ve fázi rozhodování o podmíněném propuštění z trestu odnětí svobody, ale po celou dobu trestního řízení. Musí být proto zajištěno financování pro rozšíření a propracování postupů probační práce s pachateli, především za pomoci programů ovlivňujících motivaci, chování a sebekontrolu.⁴

Tresty, které nejsou spojené s odnětím svobody, hrají významnou roli v trestním zákonodárství a také v soudní praxi v mnoha zemích, a to zejména v zemích západní Evropy, ale i na ostatních kontinentech. Věda je také proti trestu odnětí svobody, a to především proti krátkodobým, nebo

⁴ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. *Probace a mediacce: Možnosti řešení trestných činů*. 1. vydání. Praha: 2010. s. 17-26.

naopak nadměrně dlouhým trestům. Důvodem tohoto postoje je spíše desocializační než resocializační účinek. Trest odnětí svobody se považuje za *ultima ratio*, krajní prostředek a jako reakce na nejzávažnější trestnou činnost. Alternativní tresty, jako podmíněné odsouzení, ale především probace, jsou doporučované i v rezolucích OSN a nezbytnou součástí moderního systému trestních sankcí.⁵

1.2 Pojem probace

Pojem probace pochází z latinského slovesa *probare*, tedy *zkoušet, ověřovat*, a je tím vyjádřena možnost zkoušeného prokázat, že pokud dostane šanci, bude se chovat tak, jak společnost očekává.⁶ Jak již bylo řečeno výše, probace je institut, který pochází z anglosaského práva a jeho smyslem je konstruktivní metoda převýchovy pachatele a pozitivní vliv na jeho chování. Tato metoda je založena na kombinaci jak prvků kontroly, tak pomoci či poradenství.⁷

Institut probace je v dnešní době považován za jeden ze základních prvků restorativní justice a také alternativního sankcionování. Tyto prvky se do českého právního řádu začleňovaly postupně od roku 1997, a to novelou č. 253/1997 Sb. (s účinností od 1. 1. 1998), která zavedla dva nové instituty, konkrétně podmíněné odsouzení s dohledem a podmíněné upuštění od potrestání s dohledem. V této zákonné podobě ještě nebyl uveden termín probace, to až později, zákonem č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě.

Probační instituty jsou dnes významnou skupinou opatření, které nahrazují nepodmíněný trest odnětí svobody. Aplikace institutu probace je spojena s řadou výhod jako např.:

- a) pachatel se vyhne škodlivým následkům výkonu trestu odnětí svobody
- b) pachatel má možnost vést relativně normální život, udržovat rodinné svazky a především pobytem na svobodě může lépe nahradit škodu způsobenou trestným činem
- c) pachateli se zároveň poskytuje účinná pomoc v podobě dohledu probačního úředníka, za předpokladu spolupráce pachatele a jeho snaze o docílení nápravy.⁸

Vymezení probace a jejích charakteristických prvků je mnohdy velmi odlišné. Rozdíly nalézáme hlavně ve vymezení probace v tzv. užším a v širším smyslu. Probačí v užším smyslu, jinak také v

⁵ SUCHÝ, Oldřich. Probace, postavení a úloha probačních úředníků v mezinárodním srovnání. *Právní rozhledy*, 1995, roč.3, č.7, s. 270.

⁶ ROZUM, Jan, KOTULAN, Petr, VŮJTĚCH, Jan. *Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva ČR*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000, s. 5.

⁷ KUČHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. Vydání. Praha: C.H. Beck, 2005, s.225.

právním smyslu, se rozumí zvláštní typ soudního opatření, naopak probace v širším smyslu zahrnuje celý systém služeb a funkcí, které jsou zajišťovány probační službou. Z tohoto důvodu se převážná část mé práce bude věnovat probaci v užším slova smyslu.

Jednoduše řečeno můžeme probaci chápat jako alternativu k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, jejímž cílem je převýchova pachatele. Je to jedna z možností, jak zacházet s pachateli, při které je kombinován aspekt penologický a sociální. Ještě blíže lze vymezit pojem probace v užším smyslu jako alternativní trestní sankci, která umožňuje podmíněný odklad trestu na zkušební dobu při současném určení povinností a podrobení se bezprostřednímu dohledu probačního úředníka.⁹

Z definice probace v užším smyslu můžeme vyčlenit její základní znaky:

1. „závislost na výroku o vině,
2. odklad trestu odnětí svobody nebo výroku o trestu,
3. konstruktivní péče (pomoc) a dohled probačního úředníka směřující k převýchově pachatele a jeho řádnému životu v budoucnu,
4. při porušení podmínek probace nastupuje uložení trestu nebo jeho výkon. “¹⁰

Bod 1 můžeme dále specifikovat tak, že probace je vždy ukládána odsouzenému, kterému byla vina dostatečně prokázána, a proto výroku o probaci předchází výrok o vině, který je obsažen v rozsudku.¹¹

Znak uvedený pod bodem 2, tedy odklad definitivního výroku o trestu, lze upřesnit jako odklad výroku o trestu, např. podmíněného upuštění od potrestání s dohledem, nebo odklad již stanoveného trestu na stanovenou zkušební dobu, tím se v našem právním řádu rozumí podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem.¹²

Pod bodem 3 si nelze představit pouze činnost probačního pracovníka, ale také pomoc a péče odsouzenému, která směřuje k jeho převýchově a dalšímu směřování k lepšímu způsobu života. Práci probačního pracovníka nechápeme pouze jako postavení úředníka, ale spíše jako sociálního pracovníka z důvodu pochopení sociální zázemí odsouzeného.

K bodu 4 můžeme upřesnit, že mezi typické znaky řadíme také právní důsledky spojené s plněním probačních povinností, omezení a chování ve zkušební době. Pokud odsouzený splní všechny podmínky, které mu jsou soudem uloženy a osvědčí se, výrok o trestu se buď vůbec nevysloví, nebo

⁸ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1.vydání. Praha:Leges, 2011. s. 164-165.

⁹ SUCHÝ, Oldřich. Probace, postavení a úloha probačních úředníků v mezinárodním srovnání. *Právní rozhledy*, 1995, č.7, s.270.

¹⁰ ŠČERBA, Filip. Probace a její projevy v českém trestním právu. *Trestněprávní revue*, 2009, roč. 8, č. 10, s.300.

¹¹ PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. Nad jedním rozhodnutím o probaci. *Trestní právo*, 1997, roč. 2, č. 7-8, s. 4.

¹² ŠČERBA, Filip. Probace a její projevy v českém trestním právu. *Trestněprávní revue*, 2009, roč. 8, č. 10, s.300.

podmíněně odložený trest se nevykoná. Jestliže nastane opačný případ, tedy odsouzený nedodrží povinností a omezení soud buď vynese výrok o trestu, nebo rozhodne o tom, že dosud podmíněně odložený trest se vykoná.¹³

Zákonná definice probace je vymezena v zákoně č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě, konkrétně v ustanovení § 2 odst. 1 a rozumí se jí „ *organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným, kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů.* “

Zákon tedy vymezuje probaci jako soubor činností, které směřují k realizaci rozhodnutí státního zástupce nebo soudu. Zákonná definice probace je pojata v nejširším rozsahu, zatímco probaci v užším smyslu rozumíme pouze určitý typ trestu či opatření. Těmito tresty či opatřeními je myšleno jednak podmíněný odklad trestu a jednak osobní péče a dohled, který je uložen soudem obžalovanému. Smysl probace v užším smyslu je tedy v kombinaci obou těchto prvků, někdy je též přiřazen i osobní závazek obžalovaného dodržet podmínky uložené soudem.

Probace v širším smyslu je pak vymezena nejen jako vlastní soudní opatření, ale celý systém služeb a funkcí, které jsou zajišťovány Probační a mediační službou. Definice v § 2 zákona o PMS však vymezuje probaci daleko širěji právě proto, že zahrnuje nejen výkon dohledu u podmíněného odsouzení s dohledem a u podmíněného upuštění od potrestání s dohledem, ale také kontrolu výkonu všech trestů nespojených s trestem odnětí svobody, dále kontrolu uložených povinností a omezení a také sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody je vykonávána především u trestu obecně prospěšných prací, zákazu činnosti, peněžitého trestu, zákazu pobytu atd.¹⁴

Probace zahrnuje vedle realizace soudem nebo státním zástupcem uložených sankcí, myšleno v širším pojetí, také specifické činnosti, které předchází pravomocnému rozhodnutí soudu nebo státního zástupce.¹⁵ Příkladem může být zpracování zpráv o osobě obviněného nebo poškozeného a

¹³ PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. Nad jedním rozhodnutím o probaci. *Trestní právo*, 1997, roč. 2, č. 7-8, s. 4-5.

¹⁴ VĚTROVĚC, Vladislav a kol.: *Zákon o mediaci a probaci: komentář*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002, s. 27-28.

¹⁵ Výkon probace v této fázi, před rozhodnutím soudu nebo státního zástupce není podmíněn výslovným souhlasem

jejich životní situaci, opatření relevantních podkladů pro rozhodnutí soudu nebo státního zástupce. Cílem této práce je přispět k individualizaci trestního postihu a motivace obviněného, aby vyřešil následky své trestné činnosti. Je však potřeba zdůraznit, že v tomto smyslu nehovoříme o probační činnosti, která vychází z autority soudu nebo státního zástupce ve věci, i když se zde tak děje na jejich pokyn.¹⁶

Probační též rozumíme „ *institucionalizovaný dohled nad chováním pachatele trestného činu, spojený s určitými prvky pomoci, usnadňující resocializaci pachatele.*“ Je to jedna z forem zacházení s pachateli, ve kterém lze spatřit kombinaci aspektu penologického (uložení trestu či omezení) a sociálního (dohled či pomoc). V širším smyslu lze probaci chápat jako systém výchovných opatření, pomoci a služeb, které jsou zajišťovány a organizovány specializovanou službou. Tento systém zahrnuje především probační dohled, ale zajišťuje také jiné alternativní sankce a opatření, poskytuje psychosociální pomoc a podporu, opatřuje informace o osobě obviněného nebo poškozeného. Tyto informace jsou poté důležité pro rozhodnutí soudu, spolupráci klienta a probátora ve fázi před soudním jednáním.¹⁷

Od 1. 8. 2013 nabyl účinnost zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů. V souladu s tímto zákonem je nově zavedena pomoc obětem trestných činů, kterou poskytují střediska PMS.¹⁸

PMS je v tomto směru činná pouze v mezích své činnosti, tzn. především zajištění právních informací, případného doprovodu k soudnímu jednání, vyřešení situace se soudem, pokud se poškozený nepřeje vidět s obviněným. Naopak zajištění krizové intervence má na starost Bílý kruh bezpečí. Informace o poskytnutí této nové formy pomoci ze strany PMS poskytují hlavně orgány Policie ČR, anebo sama PMS kontaktuje poškozeného v přípravném řízení.

Těchto případů za méně než rok účinnosti nového zákona je velmi málo.¹⁹

V užším smyslu je probace alternativní trestní sankce, která se vyznačuje následujícími rysy:

1. okolnost, že pachatel, kterému byl uložen dohled, zůstává na svobodě,
2. pachatel je uznán vinným, soud mu odloží výkon trestu odnětí svobody nebo výrok o trestu a

obou stran, ale té strany, se kterou kontakt probíhá.

¹⁶ DOUBRAVOVÁ, Dagmar, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, ŠTERN, Pavel. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: SPJ – Institut pro probaci a mediaci, 2001, B2, str. 1.

¹⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vydání, Praha: Leges, 2013, s. 291.

¹⁸ Informace pro oběti trestné činnosti [online] 2002-2014, [cit. 26.dubna 2014]. Dostupné na <<https://www.pmscr.cz/obeti-trestneho-cinu/>>.

¹⁹ Rozhovor s Mgr. Martinem Pilným, uskutečněný dne 9. 6. 2014, České Budějovice, vedla Magdalena Bártová.

uloží mu podmínky chování pod sankcí vydání rozhodnutí o uložení trestu, popř. rozhodnutí o nařízení výkonu trestu odnětí svobody

3. dohled nad pachatelem zajišťuje profesionální pracovník, který úzce spolupracuje s orgány trestního soudnictví a s pachatelem, tato spolupráce má vést pachatele k vedení řádného života a k plnění povinností a omezení uložených pachateli soudem.²⁰

Probací může být také označení určitého stavu, systému či procesu. Stavem je myšleno postavení podmíněně odsouzeného, který sice není ve výkonu nepodmíněného trestu, avšak není ani svobodným občanem. Systémem se rozumí, že probace je organizační součást trestní spravedlnosti. Ve smyslu probace jako proces ji označujeme jako soubor funkcí, činností a služeb.

Probace je tedy stále označována jako prostředek nápravy a resocializace pachatele, který potřebuje kontrolovat a usměrňovat ve svém chování. Cílem je pomoc pachateli při jeho znovunavrácení do společnosti ve snaze vést řádný život. Předpokladem je však aktivní spolupráce pachatele při výkonu probace.²¹

V České republice se postupně prosazoval trend z oblasti trestního práva a trestání, který spočíval v hledání účinnějších prostředků kontroly a zamezení kriminality. Výsledkem bylo široké uplatnění alternativních trestů a tzv. odklonů v trestním řízení. Základem je poznatek, že trest jako reakce státu na porušení práva není vždy tou nejlepší volbou. Z dosavadních zkušeností vyplývá, že odstrašující účinek trestu není pokaždé dostatečně efektivní a zpřísnění represe nevede ke snížení kriminality. K nápravě takových konfliktů slouží právě různé formy zprostředkování alternativního řešení sporů v rámci zvláštních typů řízení. Výhodou je také to, že poškozený nemusí absolvovat soudní řízení a zároveň je tím zabráněno vytlačení osob trestně stíhaných a odsouzených ze společnosti. Vznik probace se datuje do poloviny 19. století v USA, postupně byla formována v rámci anglosaského právního systému. V kontinentální Evropě se prvky probace nejčastěji projevují ve formě podmíněného odsouzení.²²

Je tomu již dávno, co byly překonány stereotypy v myšlení soudců, kdy nechtěli akceptovat reformy trestního práva a raději pokračovali v zaběhnuté praxi, ve které dominoval trest odnětí svobody. Trest odnětí svobody je totiž považován za krajní prostředek, ultima ratio, jako reakce na nejzávažnější trestnou činnost. Podmíněné odsouzení je historicky starší než probace. Bylo jím

²⁰ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vydání, Praha: Leges, 2013, s. 291-292.

²¹ ROZUM, Jan, KOTULAN, Petr, VÚJTĚCH, Jan. *Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva ČR*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000, s. 5-6.

²² KARABEC, Zdeněk. Zavedení institutu probace do právního řádu ČR. *Bulletin advokacie*, 1997, č.4, s.34.

omezeno ukládání trestu odnětí svobody na závažnější případy. Později vyšlo najevo, že výhody podmíněného odsouzení jsou ještě umocněny probací, která spočívá v kvalifikovaném dohledu. Vznik probace byl reakcí proti zásadě odplatné funkce trestu i proti trestu odnětí svobody samému. Počátky probace lze také spojit se snahou uchránit mladistvé pachatele před vězením.²³

Téma alternativ k trestu odnětí svobody má úzkou vazbu na poznání nedostatků trestu odnětí svobody. Vězení představuje vyčlenění ze společenské skupiny. Pro člověka je to negativní ve všech směrech, nemůže zde začít nový život, žít kulturně, nemá sociální vazby atd. Z těchto důvodů se ve věznicích objevují klasifikační programy a vyvíjí výchovné programy, jako např. kvalifikační, rekreační, psychologické atd. Jedná se o určitý projev snahy zlepšení životních podmínek vězňů a poskytnout jim pomoc. Ovšem statistické údaje recidivistů neposkytují povzbuzení těm, kteří se pokouší o pozitivní změny. Život ve vězení je diametrálně odlišný od života na svobodě, a proto tyto snahy jsou ve všech směrech dost omezené.²⁴

Z výše uvedeného tedy plyne, že společnost by se stále měla hlouběji zamýšlet nad problematikou spojenou s trestem odnětí svobody a směřovat k alternativám. Samozřejmě ne v každém případě se lze uchýlit k aplikaci alternativních trestů, v některých případech je to dokonce vyloučené, a proto soud musí pečlivě zvažovat jejich použití. Důležitým vodítkem je charakter osobnosti pachatele, zda je u něho možná náprava a sám má snahu odčinit následky trestného činu, v jiných případech je naopak náprava nemožná.

Nemyslím si, že do budoucna se probace natolik vyvine, aby bylo možné označit trestní spravedlnost, zejména trest odnětí svobody, jako vedlejší typ soudního opatření. Vždy budou vedle sebe koexistovat a vzájemně se doplňovat.

1.3. Probace v kontextu restorativní justice

Původ slova restorativní justice pochází z anglického *restore* – obnovit, navrátit do původního stavu. Na principu restorativní justice jsou postaveny alternativní tresty, alternativní způsoby řešení trestních věcí a konečně i činnost Probační a mediační služby. Vychází se zde z myšlenky, že trestný čin je brán jako sociální konflikt a lze ho účinně řešit pouze za aktivní participace všech dotčených osob. Restorativní justice umožňuje především poškozeným, aby „*vzali spravedlnost do svých rukou*.“ Počátek rozvoje konceptu restorativní justice můžeme pozorovat v polovině 80. let 20. století, a to v Kanadě a USA, později i průnik do zemí západní Evropy. Restorativní justice

²³ SUCHÝ, Oldřich. Probace, postavení a úloha probačních úředníků v mezinárodním srovnání. *Právní rozhledy*, 1995, č., s. 270-271.

²⁴ NEZKUSIL, Jiří. K problematice alternativ k trestu odnětí svobody. *Trestní právo*, 2009, roč. 13, č. 7-8, s. 7.

doplňuje klasickou trestní justici, tedy retributivní. Toto je výsledkem nárůstu problémů trestní justice, jako např. přeplněné věznice, vysoké zatížení soudů a nízká účinnost trestů apod.²⁵

V mnoha zemích stále roste počet uvězněných osob a zvyšující se náklady na vězeňství se stávají neúnosné pro státní rozpočty. Výkon trestu odnětí svobody vede k řadě nežádoucích účinků, jako např. špatný vliv vězeňského prostředí na osobu odsouzeného, přerušení pozitivních sociálních vazeb, pracovních vztahů a v neposlední řadě těžké začlenění do života po propuštění atd. Trestní spravedlnost je historicky a kulturně podmíněna. Původní chápání trestní spravedlnosti bylo založeno na principu odplaty a vyrovnání. Oprávnění k projednávání deliktů prošly postupem času mnohými změnami od původního ponechání užšímu okruhu rodiny či stařešinovi rodu k vybudování trestního monopolu státu.

Restorativní justici lze chápat jako určitý koncept zacházení s pachateli, který je rozdílný od klasické retributivní justice. Rozdíl spatřujeme v tom, že od klasické retributivní justice restorativní justice navazuje na myšlenky odmítající státní monopol na řešení trestních konfliktů. Jedná se o určitý „soubor postulátů, cílů a metod, které charakterizují určitý přístup k řešení problematiky zločinnosti“. Ve značné míře se zdůrazňují práva obětí a jejich ochrana, mimosoudní projednávání trestních věcí atd.

Nutno však upozornit, že zastánci restorativní justice jsou především sociologicky zaměřeni kriminologové, na rozdíl od juristicky zaměřených kriminologů upozorňujících na nebezpečí, které může nastat při opuštění klasických zásad trestního práva a trestního procesu.²⁶

Existence trestného činu má nepříznivý vliv na řadu lidí. Howard Zehr, „*duchovní otec*“ myšlenky restorativní justice, hovoří o určité pavučině vztahů, kterou jsou všichni určitým způsobem propojeni. „*Restorativní justice se zaměřuje na újmy vzniklé trestnou činností a usiluje o zohlednění potřeb obětí, podporuje odpovědnost pachatele za řešení vzniklé situace a zapojuje poškozeného, pachatele a komunitu do procesu řešení.*“ Trestný čin nechápeme tedy pouze jako porušení zákona, ale také jako sociální událost. Primární reakcí není hledání a potrestání viníka, ale naopak soustředění se na újmu, která byla způsobena obětí. Náprava a závazky vyplývající z odpovědnosti za způsobenou škodu jsou v první řadě na pachateli. Řešení vzniklé situace z pohledu restorativní justice zahrnuje morální i materiální nápravu škody, uvedení věcí do původního stavu i hledání a odstranění příčin, které vedly pachatele ke spáchání trestného činu. Mezi klíčové principy

²⁵ ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly probační a mediační služby*. 1. vydání. Ostrava: Key Publishing s.r.o, 2007, s. 11-12.

²⁶ KARABEC, Zdeněk. Koncept restorativní justice. In KARABEC, Zdeněk (ed). *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 5-9.

restorativní justice řadíme: respekt, odpovědnost, dialog, participace, vyváženost, dobrovolnost atd.²⁷

Na tomto místě bych uvedla několik znaků, které charakterizují restorativní justici:

1. zločin je chápán jako újma nebo násilí způsobené jednotlivci jiným jednotlivcem
2. důležité je soustředění se na řešení problémů budoucí odpovědnosti a závazků
3. způsobem nápravy mezi stranami je restituce
4. důležitá je náprava nespravedlnosti způsobené zločinem atd.

Proti této koncepci restorativní justice stojí, jak již bylo řečeno, retributivní justice. Ta se vyznačuje těmito rysy:

1. zločin je chápán jako násilí způsobené státu
2. důležité je zavržení a odsouzení, které vychází z viny v minulosti
3. újma jako potrestání a prevence recidivy
4. jedna sociální nespravedlnost je nahrazena jinou²⁸

Stranami procesu, při kterém se uplatní principy restorativní justice jsou pachatel projednávaného trestného činu a jeho oběť. Mohou sem však spadat rodiny pachatele a oběti a další osoby, které jsou nějakým způsobem dotčeny trestným činem. Aby bylo možné setkání pachatele a oběti, je nevyhnutelné svěřit iniciativní roli neutrální osobě, která zajišťuje zprostředkování. Úkolem této osoby je dostatečně připravit zúčastněné osoby na projednání případu na základě principů restorativní justice a zajistit bezpečnost jednání pro všechny strany. Přístup restorativní justice neřeší pouze vztah pachatel - oběť, ale také odstranění následků činu.

Dle mého názoru ubírání se směrem ve smyslu konceptu restorativní justice je beze sporu krok dopředu v oblasti trestní spravedlnosti. Nikdy však nebude možné úplné nahrazení klasické trestní spravedlnosti, ale je potřeba aplikace obou směrů, aby došlo k vyrovnanému stavu a vyřešení problémů s tím spojených, jako již výše zmíněné přeplnění věznic, obtížné začlenění osoby pachatele do života po propuštění atd. Ještě tedy nejsme v etapě, kdy by bylo možné úplné upuštění od zásad trestního práva, zvláště zásad trestního procesu.

²⁷ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. *Probace a mediaci: Možnosti řešení trestných činů*. 1. vydání. Praha: 2010. s. 29-33.

²⁸ VĚTROVĚC, Vladislav a kol. *Zákon o mediaci a probaci – komentář*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002, s. 14-15.

1.4. Zavedení probace do českého právního řádu

1.4.1. Vývoj právní úpravy před rokem 1989

Navzdory tomu, že bylo komunistické Československo totalitním režimem, který se vyznačoval represivním trestním systémem, existovaly skupiny odborníků trestního práva, kriminologie, penologie a další, které prosazovaly změny v tehdejší trestní politice.²⁹

Mezi aktivity tohoto období řadíme zejména úsilí mnoha odborníků z tzv. pomáhajících profesí z konce 60. let. Jednalo se o trendy k posilování sociálně - výchovných prvků při práci s pachateli trestných činů. Mezi lety 1968-1971 vzniklo středisko postpenitenciární péče³⁰ a jeho hlavním úkolem bylo ověřit v podmínkách velkoměsta účinné metody práce se sociálně nepřizpůsobivými občany, včetně propuštěných z výkonu trestu. Tímto vznikla nová profese sociálních kurátorů, jejichž pracoviště se postupně rozšiřovala do dalších měst.³¹

Profese sociálního kurátora se stabilizovala a dodnes zaujímá důležitou pozici např. při péči o osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody. Aktivity sociálního kurátora mají někdy charakter probační činnosti. Rozdíl je ovšem v tom, že se nejedná o obligatorní probační dohled a pomoc, ale kontakt jednotlivců s kurátory je zcela dobrovolný a není uložen soudním rozhodnutím.

V sedmdesátých letech se objevuje specializace kurátora, a to sice kurátor pro mládež, který působí nejen ve sféře trestního řízení, ale také v oblasti občanskoprávní a rodinné. Dnes hovoříme o orgánech sociálně - právní ochrany dětí (OSPOD), které úzce spolupracují s PMS a soudy, vypracovávají zprávy o sociální situaci pachatelů, účastní se jednání před soudem a starají se o mladistvé propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody.³²

Došlo tedy k vytvoření systému sociálních kurátorů, kteří se zaměřují na práci s jedinci vyloučenými společnostmi. Pomoc těchto kurátorů byla dobrovolná, nepovinná a nebyla ani soudně nařizována. Dále byl vytvořen systém kurátorů pro mladistvé pachatele zabývající se záležitostmi mládeže ve věcech občanskoprávních, rodinných či trestních. Působili na okresní úrovni jako úředníci a spolupracovali se soudy, vypracovávali zprávy o rodinném a sociálním zázemí pachatele.

²⁹ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. 1. vydání. Praha: 2010. s. 10.

³⁰ Vzniklo v Praze na Řásnovce experimentální středisko ambulantní nápravné péče jako společné zařízení Národního výboru hl. m. Prahy a Výzkumného ústavu kriminologického.

³¹ DOUBRAVOVÁ, Dagmar a kol. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: SPJ-Institut pro probaci a mediaci, 2001, A2, str. 1-2.

³² NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef a kol. *Kriminologie*. 3. vydání. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2008, s. 247.

Rovněž se mohli účastnit soudních jednání. Než byla zřízena Probační a mediační služba působilo v České republice asi 150 kurátorů a 350 kurátorů pro mládež. Řada probačních aktivit byla přesměrována na Vězeňskou službu a sociální pracovníky vězeňské služby, kteří byli nápomocni pachatelům při začleňování do společnosti po výkonu trestu.

Jiný probační prvek se ukázal v souvislosti se zákonem č. 44/1972 Sb., o ochranném dohledu. Jednalo se ovšem o jakýsi pokus kontroly chování zvláště narušených osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody. Tento institut byl později redukován na policejní dozor nad vybranými kategoriemi osob. V roce 1990 je tento dohled zrušen zákonem č. 175/1990 Sb.³³

1.4.2. Vývoj právní úpravy po roce 1989

Se zásadní změnou politického režimu se výrazně projeví následky dlouhotrvajících nedostatků minulého režimu spočívající ve vysokém nárůstu kriminality a silné represi justičního systému. Zůstaly však pozice sociálních kurátorů a k nim se přidávají další aktivity, které později přispěly k budování základů probace a mediace v naší zemi.

Jednalo se o experiment „*Mimosoudní alternativa pro delikventní mládež*“, který zahájil svou činnost v roce 1991 odborníky z ústavu státu a práva, tehdejší Městské prokuratury v Praze a dalšími odborníky. Inspirovali se praxí sociálních pracovníků ze západních zemí z konce 80. let. Prostřednictvím tohoto projektu se nově objevuje prvek aktivního zapojení pachatele, především odstranění následků jeho jednání, ale také zapojení poškozeného přímo do procesu vlastního odškodnění.³⁴

Po roce 1989 nastala reforma trestního práva, a to prostřednictvím rozšíření alternativních trestů a odklonů a zesílení psychosociálního zacházení s pachateli. V českém trestním právu byla tedy uzákoněna řada institutů, které vyžadují práci probačních a mediačních pracovníků a rozvoj probace a mediace, tím je myšleno podmíněné odsouzení s dohledem, podmíněné upuštění od potrestání s dohledem, obecně prospěšné práce, podmíněné zastavení trestního stíhání apod. Ministerstvo spravedlnosti zřídilo od 1. 1. 1996 místa probačních pracovníků. Ta byla zřízena na většině okresních soudů a na některých krajských soudech a vykonávali je pracovníci odborného aparátu soudů a vyšší soudní úředníci.

³³ ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly probační a mediační služby*. 1. vydání. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2007, s. 23-24.

Zákonem č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, byla zřízena PMS, vymezeny její aktivity a vymezeno postavení probačních úředníků a asistentů.³⁵

Trestní zákon č. 140/1961 Sb., upravoval institut probace pouze u dospělých pachatelů. Speciální úprava u mladistvých pachatelů je obsažena v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže. Trestní zákon upravoval dva instituty splňující znaky probace v užším smyslu. Jednalo se o podmíněné odsouzení s dohledem a podmíněné upuštění od potrestání s dohledem. Aplikace těchto institutů byla možná pouze v případě, že byla soudem vyslovena vina a došlo k odložení trestu odnětí svobody, resp. odložení výroku o trestu. Pojem a účel dohledu představoval typické rysy probace, ve smyslu § 26a a § 26b citovaného zákona. Institut podmíněného propuštění s dohledem, tzv. parole, však nebylo možné zařadit mezi probační instituty z toho důvodu, že nebyl odkládán celý výkon trestu, ale pouze výkon zbytku trestu.

Nový trestní zákoník č. 40/2009 Sb., s účinností od 1. 1. 2010, upravuje stejné instituty spojené s dohledem jako předchozí trestní zákon. Nově však uvádí i další případy, kdy je možno dospělému pachateli uložit dohled. Mezi probační instituty tedy řadíme podmíněné upuštění od potrestání s dohledem dle § 48 TrZ, podmíněné odsouzení s dohledem podle § 84 TrZ a výjimečné ponechání podmíněného odsouzení v platnosti za současného stanovení dohledu, dle § 83 odst.1 písm.a) TrZ. Mezi novoty rozšiřující prvky probace, které zavedl nový trestní zákoník, můžeme zařadit ustanovení § 65 odst.3 písm. a), kde může soud výjimečně ponechat v platnosti trest obecně prospěšných prací nebo prodloužit jeho trvání až o 6 měsíců, i v případě, že odsouzený zavinil příčinu k přeměně na trest odnětí svobody a zároveň může stanovit dohled na dobu výkonu zbytku trestu. I zde se jedná o probaci v užším smyslu, protože jsou splněny její charakteristické prvky.

Jako další novinku zavádí nový trestní zákoník možnost uložení dohledu probačního úředníka pachatelům ve věku blízkém věku mladistvých a to v rámci trestu obecně prospěšných prací, v rámci nového trestu domácího vězení a u trestu zákazu pobytu. Důvodem je, že dohled probačního úředníka řadíme mezi výchovné opatření dle ZSM a to neodporuje povaze daných opatření.

Nový trestní zákoník tedy zavádí nové alternativní tresty a řadu novinek, které přispívají k rozšíření institutu probace ve smyslu restorativní justice. Jedná se tedy o snahu nahradit trest odnětí svobody

³⁴ DOUBRAVOVÁ, Dagmar a kol. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: SPJ-Institut pro probaci a medicaci, 2001, A2, str. 2.

³⁵ NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef a kol. *Kriminologie*. 3.vydání. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2008, s.248-249.

alternativami v podobě alternativních trestů, dalších omezení či opatření a tím naplnit myšlenku, že trest odnětí svobody je až krajním prostředkem nápravy pachatele a společnost by se měla snažit nejen pachatele potrestat, ale také mu poskytnout potřebnou pomoc a převýchovu.³⁶

2. Pojem dohled

Jak jsem již uvedla v kapitole 1.2. se rozumí „*organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, kontrolu výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení atd.*“ Výkon dohledu nad pachatelem je tedy jedním z hlavních prvků probace, v užším slova smyslu.

Institut probačního dohledu je zakotven v právním řádě České republiky od doby účinnosti zákona o PMS, tedy od roku 2001. Definice dohledu, co je jeho účelem způsob a důvody uložení vymezuje TrZ v§ 49-50 a novelizovaný zákon č. 141/1961 Sb. trestní řád.

Co se rozumí pod pojmem dohled je vymezeno v § 49 odst. 1 TrZ : „*pravidelný osobní kontakt pachatele s úředníkem Probační a mediační služby, spolupráce při vytváření a realizaci probačního plánu dohledu ve zkušební době a kontrola dodržování podmínek uložených pachateli soudem nebo vyplývajících ze zákona*“.

Dále v odst. 2 je uveden účel dohledu :

- a) „*sledování a kontrola chování pachatele, čímž je zajišťována ochrana společnosti a snížení možnosti opakování trestné činnosti,*
- b) *odborné vedení a pomoc pachateli s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život.*“

Dále trestní zákoník v § 50 uvádí povinnosti pachatele, kterému byl uložen dohled:

- a) „*spolupracovat s probačním úředníkem způsobem, který mu probační úředník stanoví, a plnit probační plán dohledu,*
- b) *dostavovat se k probačnímu úředníkovi ve lhůtách, které mu probační úředník stanoví,*
- c) *informovat probačního úředníka o svém pobytu, zaměstnání a zdrojích obživy, dodržování soudem uložených přiměřených omezení a přiměřených povinností a jiných důležitých*

³⁶ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1. vydání. Praha:Leges, 2011. s. 166-170.

okolnostech pro výkon dohledu určených probačním úředníkem,

d) umožnit probačnímu úředníkovi vstup do obydlí, ve kterém se zdržuje“.

Povinnost uvedená pod písmenem d) se zdá být problematickou. Nabízí se totiž otázka, zda tato povinnost není v kolizi s ústavní ochranou nedotknutelnosti obydlí, která je vymezena v čl. 12 odst.2, 3 Listiny základních práv a svobod. Zákonodárce však dává přednost ochraně společnosti, ochraně práv a svobod ostatních lidí jako základnímu účelu trestu. Umožnit tedy vstup probačnímu úředníkovi do obydlí není v rozporu s ústavním pořádkem.³⁷ Dle mého názoru zákonodárce učinil v tomto ohledu správně, protože je zde zájem většiny na ochraně společnosti a ten by se měl upřednostnit před zájmem jednotlivce, který navíc nedodrží pravidla společnosti, a proto je jeho právo nedotknutelnosti obydlí v tomto omezeno.

Co se týká obsahového vymezení dohledu TrZ, oddělil povinnosti pachatele a povinnosti probačního úředníka. K povinnostem pachatele přibyla povinnost informovat probačního úředníka o zdrojích obživy. Oproti tomu probační úředník má nově možnost při méně závažném porušení stanovených podmínek probačního plánu dohledu sám upozornit pachatele na zjištěné nedostatky a poučit ho, že pokud bude dále pokračovat, musí o tom informovat předsedu senátu soudu.³⁸

Povinnosti probačního úředníka vymezuje TZ v ustanovení § 51 následovně:

- a) *„probační úředník je povinen vykonávat dohled nad pachatelem v souladu s vytvořeným probačním plánem, být mu nápomocen v jeho záležitostech a plnit pokyny předsedy senátu směřující k výkonu dohledu a k tomu, aby pachatel vedl řádný život. Probační úředník je povinen probační plán pravidelně aktualizovat s přihlédnutím k výsledkům dohledu a k osobním, rodinným a jiným poměrům pachatele.*
- b) *Poruší-li pachatel, kterému byl uložen dohled, závažným způsobem nebo opakovaně podmínky dohledu, probační plán nebo přiměřená omezení a přiměřené povinnosti, informuje o tom probační úředník bez zbytečného odkladu předsedu senátu soudu, který dohled uložil. Při méně závažném porušení stanovených podmínek, probačního plánu nebo přiměřených omezení a přiměřených povinností probační úředník upozorní pachatele na zjištěné nedostatky a dá mu poučení, že v případě opakování nebo závažnějšího porušení stanovených podmínek, probačního plánu nebo přiměřených omezení a přiměřených*

³⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vydání, Praha: Leges, 2013, s. 292-293.

³⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol., *Trestní zákoník, Komentář*. 2. vydání. C.H. Beck, Praha 2012, str. 679.

povinností bude o tom informovat předsedu senátu.

- c) *Nestanoví-li předseda senátu jinak, zpracuje probační úředník nejméně jednou za šest měsíců zprávu, ve které informuje předsedu senátu soudu, který dohled uložil, o průběhu výkonu dohledu nad pachatelem, o dodržování stanovených podmínek, probačního plánu, přiměřených omezení a přiměřených povinností pachatelem a o jeho poměrech. “*

Probační dohled může být uplatňován ve všech stádiích trestního řízení. V přípravném řízení lze aplikovat kombinaci procesních forem odklonu s prvky probace, např. dohled probačního úředníka nad chováním pachatele, jehož stíhání bylo podmíněně zastaveno. V řízení před soudem jde nejčastěji o odložení výroku o trestu nebo o podmíněné odsouzení s dohledem probačního úředníka a ve vykonávacím řízení se může aplikovat při podmíněném propuštění z výkonu trestu. Z uvedeného vyplývá, že škála probačních prvků je široká. Může se jednat o způsoby částečného omezení svobody, jako je domácí vězení apod.³⁹

U dospělých pachatelů přichází v úvahu vyslovení dohledu v rámci těchto institutů:

- podmíněné upuštění od potrestání s dohledem dle § 48 TrZ,
- dále podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody s dohledem, §84 TrZ a ponechání prostého podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody v platnosti za současného uložení dohledu §83 odst.1 písm.a) TrZ
- uložení dohledu v rámci trestu OPP, při výjimečném ponechání tohoto trestu v platnosti §65 odst.3 písm.a) TrZ
- podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody s dohledem, §88 a § 89 TrZ.,
- uložení dohledu při propuštění z ochranné léčby §99 odst. 6 TrZ.⁴⁰

První tři body lze označit jako případy, které splňují znaky probace v užším, tedy právním smyslu. Máme zde závislost na výroku o vině, odklad trestu odnětí svobody nebo výroku o trestu, dohled probačního úředníka směřující k převýchově pachatele a v případě porušení podmínek hrozba uložení trestu nebo jeho výkon.

U podmíněného upuštění od potrestání s dohledem a podmíněného odsouzení s dohledem jsou bez pochyb splněny znaky probace v užším smyslu. Bod bodem 3 nalezneme novinku zavedenou

³⁹ KARABEC, Zdeněk. Zavedení institutu probace do právního řádu ČR. *Bulletin advokacie*, 1997, č.4, s.35.

⁴⁰ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1.vydání. Praha:Leges, 2011. s. 174.

novým trestním zákoníkem č.40/2009 Sb., podle ustanovení § 65 odst.3 písm. a) TrZ, dle kterého může soud výjimečně ponechat trest OPP v platnosti, případně prodloužit dobu výkonu až o šest měsíců, i přesto, že odsouzený dal příčinu k přeměně tohoto trestu na trest odnětí svobody a současně může odsouzenému uložit na dobu výkonu trestu dohled. Jedná se tedy o obdobnou strukturu, jako u podmíněného odsouzení. Proto tento případ řadíme také do užšího vymezení probace. Jsou splněny všechny charakteristické znaky probace, je zde i odložení výkonu trestu odnětí svobody. Tímto způsobem je nahrazena přeměna OPP v nepodmíněný trest odnětí svobody a nedodržení podmínek dohledu vede k této přeměně.⁴¹

Zvláštní skupinu, které je možné ukládat výchovné opatření v podobě dohledu probačního úředníka dle §16 ZSM, tvoří dospělí pachatelé, kteří jsou ve věku blízkém věku mladistvých. Jedná se o tyto případy:

- po dobu výkonu trestu obecně prospěšných prací, § 63 odst.3 TrZ
- po dobu výkonu trestu domácího vězení, §60 odst.5 TrZ
- po dobu výkonu trestu zákazu pobytu, §75 odst.4 TrZ

O probaci lze hovořit u případů uvedených pod prvními dvěma body. U uložení dohledu po dobu výkonu trestu zákazu pobytu se o probaci nejedná.

U těchto trestů TrZ bere v úvahu tu možnost, že soud může, s využitím výchovného působení rodiny, školy a dalších, uložit po dobu výkonu trestu OPP, trestu domácího vězení a trestu zákazu pobytu pachateli ve věku blízkém věku mladistvých některá výchovná opatření upravená v ZSM za podobného užití podmínek stanovených mladistvým.⁴²

Dohled dle § 49 až 51 TrZ může být vykonáván také u podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. V takovém případě se ovšem nejedná o probaci, ale o tzv. paroli. O paroli se jedná především ve fázi před propuštěním z vazby. Je však potřeba říci, že ustanovení § 49 až 51 TrZ nelze užít na výkon dohledu v rámci institutu nahrazení vazby dohledem probačního úředníka podle § 73 odst.1 písm. c) TŘ.

Základem dohledu je kooperace pachatele s úředníkem Probační a mediační služby. Úpravu činnosti Probační a mediační služby ČR a probačních úředníků nalezneme v zákoně č. 257/2000 Sb., o

⁴¹ ŠČERBA, Filip. Probace a její projevy v českém trestním právu. *Trestněprávní revue*, 2009, roč.8, č.10, s.302.

⁴² ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1.vydání. Praha:Leges, 2011. s. 174.

Probační a mediační službě.

Účel dohledu, tak jak je vymezen v § 49 odst.2 TrZ, ale i povinnosti probačních úředníků dle § 51 odst.1 TrZ jsou spojeny s jedním ze základních prvků probace. Tím je myšleno spojení kontroly nad chováním pachatele trestného činu a také v pomoci pachateli poskytnuté probačním úředníkem, jeho odborné vedení či poskytování poradenství.

Základem vykonávaného dohledu je pravidelný osobní kontakt pachatele s probačním úředníkem. Umožňuje to lépe se seznámit se situací pachatele a probační úředník tak lépe využije své odborné kvalifikace, schopnosti a dovednosti k odbornému vedení. Pokud by nedošlo k pravidelnému osobnímu kontaktu, pak by se snížila možnost zprostředkovat pachateli plnění přiměřených povinností nebo omezení. Zákonná úprava zde klade velký důraz na pravidelnost vzájemných kontaktů pachatele a probačního úředníka z důvodu průběžného řešení problémů a plnění uložených povinností.

Jak bude výkon dohledu úspěšný ve velké míře závisí na aktivním přispění pachatele, na jeho pozitivní motivaci k výkonu dohledu, splnění všech stanovených podmínek. Z tohoto důvodu je vhodné zapojení pachatele již ve stádiu přípravy probačního plánu dohledu, iniciativní však musí být především probační úředník.⁴³

Při výkonu dohledu by se měl probační úředník řídit těmito základními principy:

1. Úkolem probačního úředníka je přistupovat k odsouzenému individuálně, souhrnně nahlížet na sociální a rodinné zázemí odsouzeného, zjišťovat jeho specifické potřeby, objasnit důvody trestné činnosti.
2. Probační úředník by se měl k odsouzenému chovat s úctou a umožnit mu dospět k vlastním rozhodnutím a závěrům.
3. Navázat a udržovat kontakt s blízkým sociálním okolím odsouzeného. Probační úředník by měl přihlídnout k zájmům rodiny a sociálního společenství, ve kterém se odsouzený pohybuje.
4. Probační úředník spolupracuje s dalšími odborníky, institucemi v oblasti prevence a řešení sociálně škodlivých jevů.⁴⁴

⁴³ ŠÁMAL, Pavel a kol., *Trestní zákoník, Komentář*. 2.vydání. C.H. Beck, Praha 2012, str. 680-682.

⁴⁴ SOTOLÁŘ, Alexandr, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha:

Jednotlivá forma výkonu probačního dohledu však závisí na specifických okolnostech konkrétního případu. Povinnosti odsouzeného, jako četnost kontaktů pachatele s probačním úředníkem, časový plán vedoucí k resocializaci pachatele atd., bývají upřesněny v probačním plánu dohledu.

Ten nahradil dříve používaný termín probační program. Probačním plánem dohledu rozumíme souhrn léčebných a výchovných postupů, které jsou směřovány na změnu životních postojů odsouzeného a na odstranění rizikových faktorů v jeho chování.⁴⁵

Probační plán dohledu je klíčovým dokumentem, ve kterém se odráží zjišťování informací, analýza rizik a potřeb pachatele. Rozčleňuje obsah dohledu a konkretizuje aktivity klienta směřující k vedení řádného života. Je tedy nutné plán pravidelně vyhodnocovat a aktualizovat. Po dohodě s klientem jsou náplní plánu termíny plnění dílčích úkolů.⁴⁶

Povinnosti, které jsou uloženy v probačním plánu dohledu, však musí vycházet pouze ze zákona nebo z odsuzujícího rozsudku. Dle § 122 odst.1 TRŽ ve výroku odsuzujícího rozsudku, kterým byl nad pachatelem vysloven dohled, musí být uvedeno, zda bude dohled vykonáván v rozsahu stanoveném v trestním zákoníku, nebo zda budou vedle něho pachateli uložena i jiná přiměřená omezení nebo povinnosti. Jako závažný způsob porušení podmínek dohledu, tak jak je uvedeno v § 51 odst.2 TrZ, lze označit takové chování pachatele, které by s velkou pravděpodobností vedlo k nařízení výkonu trestu, či k uložení trestu, jako např. spáchání nového trestného činu.⁴⁷

Probační úředník tedy nijak nesmí zasahovat do probačního plánu dohledu z hlediska uložených povinností. Dle mého názoru by bylo vhodné tuto zákonnou úpravu změnit a nově zavést možnost probačního úředníka navrhnout jiná omezení či povinnosti a ne jen vycházet ze zákona a rozhodnutí soudu. Důvod vidím v tom, že probační úředník je v nejužším kontaktu s osobou pachatele a nejlépe může navrhnout, co by pro něho bylo nejvíce vhodnou variantou nápravy. Na druhou stranu probační úředník nemá dostatečné právní vzdělání, jako např. soudce a v této oblasti by mohl nastat problém. Proto by také byla vhodná vyšší právní kvalifikace pro profesi probačního úředníka.

C .H. Beck, 2000, s. 307.

⁴⁵ JELÍNEK, JIŘÍ. *Trestní právo hmotné*. 3.vydání. Praha: Nakladatelství Leges, 2013, s.405.

⁴⁶ ŠTERN,Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. 1.vydání. Praha: 2010. s.78.

⁴⁷ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 4.vydání. Praha: Nakladatelství Leges,2013, s. 91.

2.1. Dohled v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže

Mezi trestáním mladistvých a dospělých je nutné činit rozdíly, které vyplývají zejména z nižší rozumové a mravní vyspělosti mladistvých. Základem pro takovou úpravu je zejména skutečnost, že u mladistvého je větší možnost výchovy pro budoucí život a zamezení další trestné činnosti. Do konce roku 2003 byl systém trestání mladistvých pachatelů součástí úpravy v TrZ. Tato úprava ovšem nebyla dostačující, zejména kvůli nedostatečné diferenciaci trestního postihu mladistvých a dospělých. Dnem 1. 1. 2004 však nabyl účinnosti zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (dále jen ZSM). ZSM je oproti trestání dospělých pachatelů založen na monismu trestněprávních sankcí. Jedinou možnou sankcí je opatření. Dle ZSM rozlišujeme tři druhy opatření: 1) výchovná, 2) ochranná a 3) trestní, takovéto pořadí vyjadřuje také priority při ukládání opatření.⁴⁸

Institut dohledu se uplatní právě u výchovných opatření. ZSM v § 15 odst.2 stanoví výčet výchovných opatření:

- a) „*dohled probačního úředníka,*
- b) *probační program,*
- c) *výchovné povinnosti,*
- d) *výchovná omezení,*
- e) *napomenutí s výstrahou.*“

Výchovná opatření jsou v systému sankcí pro mladistvé nejmírnějším druhem. Cílem je usměrnit způsob života mladistvého pachatele a tím podpořit a zajistit jeho výchovu. Jedná se o projev zásady pomocné role trestní represe.

Na rozdíl od dohledu dle úpravy v TrZ není dohled dle ZSM spojen určitým trestním opatřením. Dohled probačního úředníka je v ZSM definován v §16 odst.1 jako: „*pravidelné sledování chování mladistvého v jeho rodině a způsobu výchovného působení rodičů na něj, kontrola dodržování uloženého probačního programu a výchovných povinností a omezení uložených mladistvému soudem pro mládež a v přípravném řízení státním zástupcem nebo vyplývajících ze zákona a jeho pozitivní vedení probačním úředníkem k životu a v souladu se zákonem.*“

V odst.2 je stanoven účel dohledu: „*a) sledování a kontrola chování mladistvého, zaměřená na*

⁴⁸ JELÍNEK, JIŘÍ. *Trestní právo hmotné*. 3.vydání. Praha: Nakladatelství Leges, 2013, s.477-481.

zajištění ochrany společnosti a snížení možnosti opakování trestné činnosti, b) odborné vedení a pomoc mladistvému s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život.“

V odst.3 jsou uvedeny povinnosti mladistvého, kterému byl uložen dohled probačního úředníka:
„a) spolupracovat s probačním úředníkem způsobem, který mu probační úředník stanoví na základě vytvořeného probačního plánu dohledu, b) dostavovat se k probačnímu úředníkovi ve lhůtách, které mu budou stanoveny probačním úředníkem; při stanovení těchto lhůt probační úředník přihlédně k poměrům mladistvého, jeho životní situaci v době výkonu dohledu i k prostředí, v němž žije, c) informovat probačního úředníka o svém pobytu, zaměstnání, dodržování uložených výchovných omezení nebo povinností a jiných důležitých okolnostech pro výkon dohledu určených probačním úředníkem, d) nebránit probačnímu úředníkovi vstupu do obydlí.“

Počátek činnosti PMS v souvislosti s výkonem dohledu by měl být již ve stádiu před vydáním rozhodnutí soudu o nařízení dohledu. Tím se PMS zapojí do procesu rozhodování o druhu opatření, které by bylo nejvíce vhodné uložit mladistvému. V této fázi PMS podává soudu tzv. zprávu před rozhodnutím, ve které jsou obsaženy informace o mladistvém, jeho rodinném a sociálním zázemí, důvody jeho trestné činnosti atd.⁴⁹

Dohled probačního úředníka, stejně jako ostatní výchovná opatření, je možné uložit mladistvému samostatně, nebo pokud to jejich povaha nevyklučuje i vedle ochranného nebo trestního opatření a také ve spojení s odklonem v trestním řízení. Spojení výchovného opatření s některým druhem odklonu je možné z toho důvodu, že výchovná opatření lze se souhlasem mladistvého ukládat již v průběhu řízení, dle ustanovení § 15 odst.3 ZSM.

Uložení dohledu probačního úředníka ve spojení s případy, kdy je mladistvý do určité míry omezen na osobní svobodě v některém typu zařízení, tedy s nepodmíněným odnětím svobody, s ochrannou výchovou, zabezpečovací detencí nebo ústavní formou ochranného léčení, by tedy z povahy věci nemělo žádný smysl.⁵⁰

Jinak je možná kombinace dohledu probačního úředníka s jakýmkoli jiným trestním nebo ochranným opatřením, či s odklonem. Kombinace je však smysluplná jen v menší části případů, protože ZSM nestanovuje žádnou sankci za nedodržení podmínek, dle ustanovení § 80 ZSM. Uložení dohledu má smysl zejména v kombinaci se sankčními opatřeními, které jsou spojeny

⁴⁹ ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly probační a mediační služby*. 1. vydání. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2007, s. 69.

⁵⁰ ŠČERBA, Filip. Probace a její projevy v českém trestním právu. *Trestněprávní revue*, 2009, roč. 8, č. 10, s. 301.

následky zákonem předpokládanými, které se uplatní při porušení podmínek sankčního opatření. Z toho tedy vyplývá, že uložení dohledu je účelné kombinovat s opatřeními, u kterých je stanovena zkušební doba. Příkladem může být kombinace dohledu probačního úředníka s podmíněným odsouzením s dohledem, podmíněným upuštěním od uložení trestního opatření, ale také např. s podmíněným zastavením trestního stíhání, jako typ odklonu a s peněžitým opatřením s podmíněným odkladem výkonu, jako druh trestního opatření. V případě tedy, že je s takovým opatřením uložen mladistvému dohled, může vést porušení podmínek k závěru, že mladistvý se neosvědčil. Obdobná je situace i v případě kombinace dohledu s trestním opatřením obecně prospěšných prací.⁵¹

Dohled probačního úředníka jako výchovné opatření je velmi významným zásahem do života mladistvého. Jedná se o konstruktivní metodu převýchovy a pozitivního ovlivňování chování mladistvého, která se skládá z prvků kontroly, pomoci a poradenství.⁵²

Dohled lze nad mladistvým vyslovit v průběhu řízení před vydáním rozhodnutí ve věci samé, tak i v samotném rozhodnutí ve věci samé vedle trestních a ochranných opatření, v rozhodnutí o určitém druhu odklonu od standardního řízení. Zároveň je možná i kombinace s ostatními výchovnými opatřeními, tedy s probačním programem, s výchovnými povinnostmi, s výchovnými omezeními a s napomenutím s výstrahou.

Zákonná úprava u mladistvých pachatelů také poskytuje možnost reakce na změny okolností a poměrů i v průběhu výkonu probačního dohledu. Spolupráce mladistvého a probačního úředníka již ve stádiu před rozhodnutím ve věci samé může významně ovlivnit to, zda se využije některý z alternativních řešení trestní věci.⁵³

Dohled, tak jak je upraven v ZSM § 16 a v návaznosti § 80, je ve vztahu speciality k obecné zákonné úpravě dohledu v TZ. Úprava obsažená v § 16 se užije i u dohledu probačního úředníka dle § 22 a 23, který soud pro mládež nařizuje v případě, že nelze ihned započít s výkonem pravomocně uložené ochranné výchovy.

Soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce mají také možnost uložený dohled změnit či

⁵¹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 171-172.

⁵² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, Komentář*. 3. vydání. C.H. Beck, Praha, 2011, s.167-169.

⁵³ SOTOLÁŘ, Alexandr. Specifika probačního dohledu podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2005, roč.4,č.9, s. 229.

zrušit, a to na návrh SZ, probačního úředníka nebo příslušného OSPOD.⁵⁴

Dle ustanovení § 15 odst.1 ZSM, dohled vyslovený nad mladistvým v průběhu trestního řízení může trvat maximálně tři roky, ze zákona ovšem končí pravomocným skončením trestního řízení. V této fázi trestního řízení je možné nad mladistvým vyslovit dohled pouze se souhlasem mladistvého. Mladistvý může tento souhlas kdykoli v průběhu řízení odvolat prohlášením adresovaným soudu, případně SZ v přípravném řízení.

Pokud je vysloven dohled nad mladistvým v rozhodnutí ve věci samé, nevyžaduje se souhlas. Dobu trvání stanoví soud nebo SZ v takovém rozhodnutí, nejvyšší možná délka jeho trvání činí tři roky.⁵⁵

ZSM komplexně a systematicky upravuje široké probační aktivity již v průběhu trestního procesu prostřednictvím povinnosti informovat Probační a mediační službu o každém zahájení trestního stíhání mladistvého. Tímto vytváří podmínky pro utvoření dlouhodobé probační práce s mladistvým, která začíná již na počátku trestního řízení. To, jak se probační dohled realizuje, záleží na každém jednotlivém případě a je to upřesněno v „*programu výkonu*“, který je vypracován buď před rozhodnutím soudu jako podklad k němu, anebo po nabytí právní moci takového rozhodnutí. Tento program bývá připravován s účastí mladistvého z důvodů přispění mladistvého k individualizaci řešení jeho situace. Nejedná se o dohodu o obsahu programu, protože probační úředník ho vypracuje i sám pokud se s mladistvým na obsahu neshodne. Dále se dohled realizuje prostřednictvím periodického kontaktu mladistvého s probačním úředníkem. Zákonná úprava ponechává stanovení lhůt na probačním úředníkovi, který přihlédne k poměrům mladistvého, jeho životní situaci atd. Bere se v úvahu i intenzita návštěv probačního úředníka v bydlišti mladistvého nebo ve škole.⁵⁶

Dohled probačního úředníka je jedna z forem výchovného opatření. Poté, co je uložen mladistvému dohled, musí probační úředník ve spolupráci s mladistvým utvořit individuální program jeho výkonu. Při tvorbě a realizaci takového programu musí probační úředník přihlédnout k individuálním specifikům mladistvého a přizpůsobit program jeho možnostem a schopnostem. Součástí práce úředníka je také následná kontrola případně uloženého probačního programu. Mohla by totiž nastat situace, že se v průběhu výkonu dohledu ukážou některé povinnosti či omezení jako

⁵⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, Komentář*. 3. vydání. C.H. Beck, Praha, 2011, s.170-172.

⁵⁵ SOTOLÁŘ, Alexander. Specifika probačního dohledu podle ZSM. *Trestněprávní revue*, 2005, roč. 4, č. 9, s. 229-230.

⁵⁶ Tamtéž

nemožné. Probační úředník může v takovém případě navrhnout soudu změnu či zrušení povinnosti nebo omezení. Výkon vhodného probačního programu je důležitým vodítkem pro soud a v přípravném řízení pro státního zástupce, aby odstoupili od trestního stíhání, u méně závažných provinění. Výkon probačního programu je také výslovně uveden jako polehčující okolnost při ukládání trestního opatření v § 25 odst. 1 písm. a) ZSM.⁵⁷

Jak již bylo řečeno výše, uložení dohledu má smysl za předpokladu, že je uložen spolu s opatřeními, u kterých je stanovena zkušební doba. Jistě se jedná o podmíněné odsouzení s dohledem dle § 33 ZSM, dále podmíněné upuštění od uložení trestního opatření podle § 14 ZSM, kde je možnost uložit mladistvému výchovné opatření, mezi které patří právě dohled probačního úředníka. Mezi další sankční opatření spojené se stanovením zkušební doby, kde může být uložení dohledu účelné, patří podmíněné zastavení trestního stíhání, dle §307 a 308 TR a také trestní opatření peněžitě opatření s podmíněným odkladem výkonu dle § 28 ZSM. U obou těchto opatření je povinností obviněného vést řádný život a vyhovět uloženým podmínkám. Pokud je tedy s takovým typem opatření uložen mladistvému dohled probačního úředníka, porušení podmínek vede k závěru, že mladistvý se ve zkušební době neosvědčil.

Za účelnou kombinaci lze také považovat dohled probačního úředníka s trestním opatřením obecně prospěšných prací. Povinností u tohoto opatření je nejen vykonat uložený počet hodin OPP, ale i vést po dobu výkonu trestního opatření OPP řádný život a dodržovat přiměřená omezení a povinnosti. I v tomto případě, pokud by mladistvý neplnil podmínky, je možné přeměnit neodpracované hodiny OPP na trest odnětí svobody podle § 65 odst.2 TrZ.

Další kombinací je dohled probačního úředníka podle ZSM s trestním opatřením domácího vězení, dle § 24 odst.1 písm.g) ZSM. Porušení podmínek dohledu, který byl uložen dle § 16 ZSM, je pak možné považovat za porušení podmínky dle § 60 odst.5 TrZ, kdy soud může stanovit pachateli přiměřená omezení a povinnosti. Z toho důvodu, že u mladistvých jsou přiměřená omezení a povinnosti nahrazeny výchovnými opatřeními mezi které dohled patří, lze nedodržení takových podmínek považovat za zmaření domácího vězení a nařídít výkon náhradního trestního opatření odnětí svobody.

Z výše uvedeného tedy plyne, že kombinaci dohledu probačního úředníka s odklonem v podobě podmíněného zastavení trestního stíhání nelze považovat za probaci, v užším slova smyslu a to

⁵⁷ JELÍNEK, Jiří, MELICHAROVÁ, Dita. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou*. 1.vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2004, s.37.

z toho důvodu, že není splněn charakteristický znak probace – pachatel není uznán vinným ze spáchání trestného činu. Uložení dohledu spolu s podmíněným upuštěním od uložení trestního opatření lze samozřejmě považovat za probaci.

U kombinace dohledu s trestním opatřením obecně prospěšných prací, domácím vězením nebo peněžitým opatřením s podmíněným odkladem výkonu je již složitější otázka, zda se jedná o probaci? Ani u jednoho z těchto trestních opatření nelze říci, že dochází k odložení výroku o uložení odnětí svobody. Ovšem porušení podmínek dohledu uloženého vedle obecně prospěšných prací a domácího vězení může mít za následek přeměnu takového opatření na trestní opatření odnětí svobody. U peněžitého opatření s podmíněným odkladem porušení podmínek dohledu má za následek, pouze “ nařízení výkonu peněžitého opatření.

Znaku probace spočívajícím v odložení výkonu trestu odnětí svobody odpovídá i případ, kdy je nejdříve uložena i jiná sankce než odnětí svobody, ale pokud pachatel nedodrží podmínky této jiné sankce, následkem je výkon odnětí svobody. Z toho tedy plyne, že kombinaci dohledu probačního úředníka s trestním opatřením OPP či domácího vězení můžeme považovat za probaci.⁵⁸

2. 2. Podmíněné odsouzení s dohledem

Podmíněné odsouzení s dohledem řadíme také k alternativám nepodmíněného trestu odnětí svobody. Odlišnost od podmíněného odsouzení spatřujeme v tom, že vyslovením podmíněného odkladu se nad pachatelem stanoví dohled. Jedná se tedy o přísnější alternativu ve vztahu k podmíněnému odsouzení podle ustanovení § 81 a § 82 TrZ. TrZ výslovně určuje, že dohled nad pachatelem je možné vyslovit jen tehdy, pokud je zde zvýšená potřeba sledovat a kontrolovat jeho chování a věnovat mu potřebnou péči a pomoc ve zkušební době.

Z výše uvedeného vyplývá, že se jedná o probaci v užším, tedy v právním slova smyslu. Máme zde podmíněný odklad trestu na zkušební dobu a současně i stanovení dohledu probačního úředníka.

Tento trest je zaměřen hlavně na pachatele, u kterých je nutnost intenzivněji sledovat a usměrňovat jejich chování ve zkušební době a podmíněné odsouzení by nebylo dostačující.

Stejně jako u podmíněného odsouzení činí zkušební doba u podmíněného odsouzení s dohledem jeden rok až pět let. Také lze uložit podmíněně odsouzenému s dohledem přiměřená omezení a

⁵⁸ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1.vydání. Praha: Leges, 2011,s.175 .

přiměřené povinnosti ustanovené v § 48 odst.4 TrZ, které vedou pachatele, aby vedl řádný život.⁵⁹

Pokud podmíněně odsouzený s dohledem vedl ve zkušební době řádný život a splnil uložené podmínky, vysloví soud, že se osvědčil. Pokud nevyhoví, podmíněně odsouzený trest vykoná. O výkonu trestu však může soud rozhodnout již během zkušební doby.⁶⁰

Na tomto místě bych ráda zmínila podmíněné upuštění od potrestání s dohledem jako další probační institut. Jedná se o hmotněprávní alternativu k potrestání pachatelů trestných činů, tedy zvláštní případ trestněprávní reakce na spáchání trestného činu, který je aplikován v případě, kdy k naplnění účelu trestního zákona není potřeba uložit trest. V některém případě je možné dosáhnout cíle pouze stíháním pachatele, tedy projednáním jeho činu v trestním řízení a vyslovením viny, ve kterém je negativní hodnocení pachatelova trestného činu společností. Zde tedy postačí ukončení trestního stíhání upuštěním od potrestání. V jiném případě je potřebné další psychosociální působení na pachatele, řešení jeho osobních problémů, kontrola dodržování stanovených omezení a uložených povinností a vytvoření prostoru pro nápravu škod způsobených trestnou činností. V těchto případech je potřeba dlouhodobější aktivní přispění pachatele k řešení trestné činnosti a jejích následků. Můžeme tedy říci, že užití institutu podmíněného upuštění od potrestání s dohledem je konkrétním projevem zásady humanity a pomocné role trestní represe.⁶¹

3. Úkony probace v rámci některých alternativních trestů

3.1. Zajištění výkonu dohledu

Dohled jako jeden ze základních prvků probace v užším smyslu byl v českém právním řádu uzákoněn novelou č. 265/2001 Sb. účinnou od 1.1. 2002, tzn. až čtyři roky po zavedení probačních institutů spojených s dohledem. Nový TrZ pouze předešlou úpravu doplnil či pozměnil z terminologického hlediska.⁶²

Pojem dohled a problematiku s ním spojenou jsem již vymezila v předešlé kapitole a nyní bych se věnovala konkrétně zajištění výkonu dohledu, nejprve u dospělých pachatelů a poté u mladistvých.

⁵⁹ JELÍNEK, JIŘÍ. *Trestní právo hmotné*. 3.vydání. Praha: Nakladatelství Leges, 2013, s.405-406.

⁶⁰ JELÍNEK, JIŘÍ. *Trestní právo hmotné*. 3.vydání. Praha: Nakladatelství Leges, 2013, s.405-406.

⁶¹ SOTOLÁŘ, Alexander, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 229.

K vymezení této problematiky jsem zvolila Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění výkonu dohledu.

3.1.1. Dospělí

Činnost střediska PMS v oblasti probace se zaměřuje na efektivní zajištění výkonu alternativních trestů a opatření spojených s uložením dohledu. Metodický standard se v oblasti probace zaměřuje především na vytvoření probačního plánu dohledu v rámci dohledu, na způsob zpracování informací pro soudce o průběhu dohledu prostřednictvím zpráv a na spolupráci střediska PMS s poskytovateli probačních resocializačních programů.⁶³

Činnost střediska PMS se zahájí na základě uložení alternativního trestu nebo opatřením, ve kterém soud zároveň uloží po dobu zkušební doby dohled. Středisko obdrží pověření o zajištění výkonu dohledu a poté kontaktuje klienta pozvánkou a vyzve jej k úvodní konzultaci. Smyslem této konzultace je navázat konstruktivní vztah probačního úředníka s klientem. Probační úředník mu předá základní informace o výkonu dohledu, díky kterým klient získá alespoň rámcovou představu o budoucí spolupráci. Mezi další informace, které probační úředník zjišťuje, patří např. telefonický kontakt, zaměstnání, popř. zda je veden na úřadu práce či studuje, o jaký šlo trestný čin a co mu bylo rozsudkem soudu uloženo za jiné povinnosti, náklady řízení a případné škody. U škody zjišťuje, zda ji klient hradí, jinak může navrhnout klientovi, aby si zažádal o splátkový kalendář. Každá změna na straně klienta musí být nahlášena, klient se musí dostavovat na pravidelné schůzky a v případě nemoci se musí předem omluvit. Ve většině případů se uděluje klientovi nějaký úkol, který musí splnit do příští konzultace.

Na dalších setkáních je již sestavován probační plán dohledu, v němž jsou specifikována konkrétní pravidla spolupráce a klient je poučen o svých právech a povinnostech. Probační plán dohledu musí vycházet také z individuální situace klienta a okolností, které ho vedly ke spáchání trestného činu.

Probační plán se vypracovává na základě těchto principů:

- probační plán dohledu slouží k upřesnění obsahu dohledu a jeho konkrétní podoby,
- probační plán tvoří probační úředník za účasti klienta na počátku zkušební doby a dle potřeby se průběžně aktualizuje,

⁶² ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 176.

⁶³ *Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění výkonu dohledu (Metodický standard činnosti PMS v oblasti probace)* [online]. Probační a mediační služba, 2008. [cit. 1.6. 2014]. Dostupné na < <https://www.pmscr.cz/probace-dohled-nad-podminene-odsouzenymi/> >.

- plnění plánu je důležitou součástí realizace dohledu,
- pravidla dohledu jsou jasně určena.

Jedná se tedy o individuální práci probačního úředníka s klientem. Jen těžko bychom hledali stejné probační plány dohledu, protože zájmy a potřeby každého klienta jsou rozdílné. V plánu se upřednostňují klientova pozitiva a je zde snaha změnit negativa, která jsou nepříznivá pro společnost. Hovoříme zde tedy o delším časovém období, kdy je vytvářen probační plán a klient ho plní postupně. V tomto směru probační úředník dohlíží na plnění daných podmínek a zároveň klientovi pomáhá, aby je splnil. Odpovědnost je však ponechána na klientovi. Na základě jednoduché formy plánu se snadno vyhodnocuje. Jednotlivé úkoly by měly vycházet z reálných možností klienta. Samotné hodnocení pak probíhá za účasti klienta a v tom lze spatřovat silnou motivaci k dalšímu zlepšení. V případě, že se v průběhu zjistí, že některý bod plánu nelze splnit, může se upravit tak, aby mohl být uskutečněn.⁶⁴

„Nejméně jednou za šest měsíců probační úředník zpracovává zprávu, ve které informuje předsedu senátu soudu, který uložit dohled, o průběhu výkonu dohledu, o dodržování stanovených podmínek, probačního plánu a přiměřených omezení a přiměřených povinností pachatelem a o jeho poměrech.“

Probační úředník by měl seznámit klienta s obsahem této zprávy a dát mu možnost se k ní vyjádřit. Jeho stanovisko se ke zprávě připojí a zašle soudu.⁶⁵

V probačním plánu dohledu musí být stanovena konkrétní dohoda o formě a četnosti konzultací. Termíny konzultací jsou uvedeny buď konkrétními daty, nebo v rámcovém časovém plánu. Probační úředník vždy vychází z pravomocného rozhodnutí státního zástupce nebo soudce. Účelem plánu dohledu je vést klienta k respektování takového rozhodnutí a k plnění uložených povinností nebo omezení dle § 48 odst.4 TrZ. Pracovník musí vymezit způsob výkonu a kontrolu takových povinností či omezení. Klientovi se však dává možnost navrhnout, jak by mohla kontrola plnění probíhat. Velmi častou ukládanou povinností bývá náhrada škody. Probační plán dohledu v tomto směru obsahuje konkrétní postup splnění této povinnosti. Způsob náhrady škody musí odpovídat reálné situaci klienta a je nutné ho projednat i s poškozeným.

Pokud je klientovi uložena jakákoli povinnost nebo omezení, kterou musí splnit v průběhu zkušební

⁶⁴ Zde lze spatřovat pružnost plánu, která je velmi vhodná pro další motivaci klienta. Pokud by totiž nastal případ, že úkol není dosažitelný, mohlo by to klienta demotivovat a klient už by nechtěl spolupracovat na dalších úkolech plánu. Jako příklad, lze uvést snahu najít si zaměstnání.

⁶⁵ ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly probační a mediační služby*. 1. vydání. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2007, s.65-67.

doby, pak musí z probačního plánu dohledu vyplývat, co bude následovat v případě, kdy klient tuto uloženou povinnost či omezení zaviněně nesplní.

V případě, že se klient nedostavuje na konzultace v rámci dohledu nebo se jiným způsobem vyhýbá plnění povinností, probační úředník zjišťuje příčiny takového chování. Klient se upozorňuje na následky plynoucí z této situace v *Pozvánce na konzultaci*. Skutečnosti, které jsou zjišťovány v průběhu výkonu dohledu, se zpracují do *Zprávy o průběhu dohledu*.

Činnost střediska PMS je ukončena zpracováním závěrečné zprávy o průběhu dohledu. Z této zprávy pak vychází soudce při rozhodování o osvědčení či neosvědčení klienta ve zkušební době uloženého alternativního trestu.

Na tomto místě bych ráda ukázala využití probačních institutů s dohledem v praxi, v rámci zjištěných informací studiem statistických údajů. Jedná se o statistiky, které jsou dostupné na stránkách probační a mediační služby a dále konkrétnější vymezení v rámci Jihočeského kraje, které mi byly poskytnuty na středisku PMS v Českých Budějovicích.

Zaměřila jsem se na porovnání probačních institutů, které splňují znaky probace v užším smyslu, tedy na podmíněné upuštění od potrestání s dohledem, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem. V rámci činnosti PMS také na podmíněné propuštění s dohledem, i když se nejedná o probaci v užším slova smyslu, zde hovoříme o tzv. paroli.

Nejprve jsem porovnávala rozmezí let 2008 - 2013 v rámci vykonávacího řízení podmíněné upuštění od potrestání s dohledem. Tento institut není v praxi příliš aplikován. Z celkového počtu nápadu případů se jeho rozmezí pohybuje od 0,1% - 0,2%.

Co se týká podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem, zde už je vidět značný nárůst aplikace tohoto institutu, v roce 2008 a 2009 činil z celkového počtu případů ve vykonávacím řízení 17,1 %, v roce 2010 už se počet případů zvýšil na 24,8% a v roce 2013 vzrostl na 33,2 % případů, konkrétně v roce 2013 hovoříme o 4 505 případech. A jako poslední jsem se zaměřila na podmíněné propuštění s dohledem, kde není markantní nárůst, v roce 2008 se jedná o 7,5 % případů a pozvolně vzrůstá na 10,1 % v roce 2013.

Konkrétně v Jihočeském kraji případy podmíněného upuštění od potrestání se téměř nevyskytují, v roce 2012 byl zaznamenán jeden případ a v roce 2013 také jeden. Podmíněné odsouzení s dohledem už se týká 36,2 % v roce 2012 a v roce 2013 37,8 %. U podmíněného propuštění s dohledem se jedná o 6,6% případů v roce 2012 a v roce 2013 o 9%.⁶⁶

⁶⁶ Statistické údaje. Dostupné na < <https://www.pmscr.cz/statistika/> >, statistické údaje poskytnuté střediskem PMS v Českých Budějovicích.

Ze statistických údajů tedy vyplývá, že nejvíce je využíván institut podmíněného odsouzení s dohledem v porovnání s podmíněným propuštěním s dohledem, které se uplatní ani ne v poloviční míře. Naopak podmíněné upuštění od potrestání je pouze okrajovou činností.

Dle mého názoru je velmi vhodné ukládání alternativních trestů, v tomto případě s dohledem, který může v některých případech naplnit účel postihu, aniž by se musel uložit TOS. Zde se tedy uplatňuje činnost PMS ve velké míře a do budoucna by se mohlo procento případů ještě dále zvyšovat.

3.1.2. Mladiství

Výkon probačního dohledu je z velké části obdobný jako u dospělého pachatele. Odchytkou je však spolupráce PMS s orgány OSPODu, kurátory a poskytovateli probačních programů. Kurátor pro mládež přispívá k utváření podmínek pro uplatnění alternativ, předkládá návrh na případné uplatnění alternativ u klienta, či na možnou účast v probačním programu.

Kurátoři pro mládež zasílají kopii zprávy, pokud navrhují alternativní řízení, nebo na vyžádání PMS, a také při zpracování zpráv pro OČTŘ spolupracují se střediskem PMS, aby tak nečinili tutéž věc jak kurátoři, tak PMS.

Kurátoři se hlavně zabývají:

- anamnézou rodiny a mladistvého
- poměry a prostředím, v němž žije
- postupy a opatřeními
- motivací a postojem mladistvého.

Naopak pracovníci PMS směřují svou činnost na postoj mladistvého k trestné činnosti, motivaci k odstranění následků a zohlednění postoje poškozeného.⁶⁷

Pokud specializovaný pracovník pracuje s mladistvými, měl by vzít v potaz, že jeho profesionální práce je ve srovnání s činnostmi poskytovanými dospělým klientům širší. Rovněž by se měl zaměřit na spolupráci s rodinou mladistvého a jeho nejbližším sociálním a výchovným prostředím. Práce úředníka v přípravném řízení spočívá v kombinaci sociální kontroly a pomoci.⁶⁸

Výkon probačního dohledu nad mladistvým začíná jeho nařízením. Nařízení učiní v řízení před

⁶⁷ ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly probační a mediační služby*. 1. vydání. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2007, s. 73-74.

⁶⁸ *Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění výkonu dohledu (Metodický standard činnosti PMS v oblasti probace)* [online]. Probační a mediační služba, 2008. [cit. 5.6. 2014]. Dostupné na <https://www.pmscr.cz/mladistvi-a-deti/>.

soudem předseda senátu nebo samosoudce soudu pro mládež a v přípravném řízení SZ, a to vůči příslušnému středisku PMS. Za místně příslušné středisko se považuje středisko, v jehož obvodu mladistvý bydlí, nebo se zde zdržuje. Výkon probíhá po dobu, která je stanovena v rozhodnutí. Samotný výkon dohledu je svěřen probačnímu úředníkovi, který vychází z právního rámce ZSM a zákona o PMS. V mezích této zákonné úpravy a rozhodnutí soudu nebo SZ může úředník blíže specifikovat podmínky výkonu a povinnosti a omezení mladistvého, sám však nesmí stanovovat žádné nové povinnosti či omezení. Při výkonu činnosti se úředník řídí pokyny příslušného předsedy senátu či samosoudce a v přípravném řízení pokyny SZ. Má však značnou volnost v upřesnění působení na mladistvého a v práci s ním.

Dohled nad mladistvým se vykonává na základě *programu výkonu dohledu*. Obsahem takového programu by mělo být např.:

- a) zjištění motivů a podmínek jednání, které vedly ke spáchání trestné činnosti, a možnost rizika jejího opakování,
- b) metody práce, které vedou mladistvého k tomu, aby si uvědomil negativní dopad činu na poškozeného a další osoby,
- c) rámcový plán osobních kontaktů probačního úředníka s mladistvým a osobních návštěv v bydlišti mladistvého,
- d) forma kontroly průběžného plnění podmínek, povinností a omezení,
- e) individuální plán výkonu dohledu, zahrnující cíle a metody resocializace
- f) časový plán dosažení jednotlivých cílů.⁶⁹

Středisko PMS zahájí svou činnost na základě pověření soudce či SZ v rámci rozhodnutí o opatřeních, kde je uložen dohled. Po obdržení takového pověření probační úředník či asistent pozve klienta a jeho zákonného zástupce na úvodní konzultaci.

Při úvodní konzultaci se probační úředník snaží o navázání konstruktivního pracovního vztahu s mladistvým a poskytne mu základní informace o výkonu dohledu. Klient by měl získat představu o náplni budoucí spolupráce s úředníkem.

Na dalších konzultacích probační úředník sestavuje plán dohledu. Základní principy pro vypracování plánu dohledu jsou totožné jako při sestavování plánu u dospělých.

Každý plán je individuální na základě spolupráce probačního úředníka s mladistvým, jeho rodinou či blízkým sociálním prostředím.

⁶⁹ SOTOLÁŘ, Alexander. Specifika probačního dohledu podle ZSM. *Trestněprávní revue*, 2005, roč. 4, č. 9, s. 232-234.

Plán dohledu se zpracovává v jednoduché formě a představuje výsledek ujednání mezi úředníkem a mladistvým.

O průběhu výkonu dohledu se pravidelně informuje soudce, není-li stanoveno jinak, v půlročních lhůtách.

Za ukončení činnosti PMS se považuje zpracování závěrečné zprávy o průběhu dohledu. Na základě této zprávy pak soudce rozhodne o osvědčení či neosvědčení klienta ve zkušební době uloženého opatření.⁷⁰

U mladistvých pachatelů jsem se také zaměřila na studium statistických údajů, a to konkrétně na následující probační instituty: podmíněné upuštění od uložení trestního opatření, podmíněné odsouzení s dohledem a výkon trestu domácího vězení.

U prvních dvou institutů jsem porovnávala navíc i rok 2008 a 2009. Trest domácího vězení byl zaveden do českého právního řádu až v roce 2010. Nutno upozornit, že statistické údaje poskytnuté PMS nerozlišují zvláště mladistvé pachatele a děti mladší 15 let. Zmíněné údaje se tedy týkají věkové kategorie 0-18. Podmíněné upuštění od uložení trestního opatření se v praxi ne příliš ukládá, v roce 2008 se jednalo o 3,4 % případů, v roce 2009 3,7 %, konkrétně 78 případů, v roce 2010 2,9%, stejně tak i v roce 2011, v roce 2012 hovoříme o 2% a 2013 o 2,8%.

Podmíněné odsouzení je již aplikováno v trochu větší míře, v roce 2008 se jedná o 10% z celkového nápadu případů v rámci věkové kategorie 0 - 18. V roce 2009 se jednalo pouze o 1,8%, tedy 37 případů. V roce 2010 došlo opět k nárůstu na 12,7% a v roce 2011 na 14,2 %. V roce 2012 jde o 12,8% a v roce 2013 11,5%.

Trestní opatření domácího vězení se týkalo v roce 2010 0,2%, tedy bylo uloženo ve čtyřech případech. V roce 2011 hovoříme o 0,5%, v roce 2012 o 0,8%. Zde vidíme mírné navýšení aplikace tohoto trestního opatření. Ovšem v roce 2013 opět klesá na 0,3%.⁷¹

Konkrétně v Jihočeském kraji bylo podmíněné upuštění od uložení trestního opatření uloženo v roce 2012 ve dvou případech a v roce 2013 ve třech případech. Podmíněné odsouzení s dohledem se v roce 2012 uložilo v jihočeském kraji celkem ve třinácti případech, jedná se o 15,5% a v roce 2013 v 10% případů.

Trestní opatření domácího vězení bylo uloženo ve dvou případech v roce 2012 a v roce 2013 pouze

⁷⁰ Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění výkonu dohledu (Metodický standard činnosti PMS v oblasti probace) [online]. Probační a mediační služba, 2008. [cit. 5.6. 2014]. Dostupné na <https://www.pmscr.cz/mladistvi-a-deti/>.

⁷¹ Statistické údaje. Dostupné na <https://www.pmscr.cz/statistika/>, statistické údaje poskytnuté střediskem PMS

v jednom případě.⁷²

Z uvedeného vyplývá, že probační instituty v rámci úpravy dohledu u mladistvých pachatelů nejsou příliš častým jevem a do budoucna, dle mého názoru, se jejich uplatnění nezmění ve větším rozsahu. Je však možné, že trestní opatření domácího vězení se v České republice začne ukládat ve větší míře. Není však v našem právním řádu delší dobu a jeho použití ze strany soudu je spíše zdrženlivé.

3.2. Výkon trestu domácího vězení

Trest domácího vězení byl zaveden do novodobého českého trestního práva novým trestním zákoníkem č.40/2009 Sb. spolu s dalším alternativním trestem zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.⁷³

Domácí vězení bylo dlouhou dobu očekávaným novým druhem alternativního trestu. Svůj původ má v USA, kde byl užíván již v 80. letech 20. století. V Evropě se v různých formách užívá ve Velké Británii, Francii, Belgii či Švédsku. Od jeho zavedení se očekávalo další snížení ukládání nepodmíněných TOS. Důvodová zpráva k novému TrZ vidí tento trest jako alternativu především k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, která by se měla uložit osobám, u nichž je potřeba s přihlédnutím k povaze a závažnosti činu, k osobě pachatele bezprostředně postihnout omezením jejich osobní svobody, ale postačuje pouze menší intenzita zásahu vzhledem k jejich osobním vlastnostem.

Jedná se tedy o novou alternativu ke krátkodobému nepodmíněnému trestu odnětí svobody, protože finanční nákladnost těchto trestů je velmi vysoká. Náklady na jednoho vězně v ČR dosahují přibližně částky 1000 Kč na den, zatímco u domácího vězení se tato částka odhaduje na 300 Kč na den.⁷⁴

Obecné zákonné vymezení trestu domácího vězení nalezneme v § 60 TrZ.

Před samotným studiem konkrétních podmínek uložení trestu domácího vězení je potřeba zmínit obecnou podmínku výměry tohoto trestu. TrZ tak činí v § 60 odst.1 a stanovuje maximální možnou délku až na dvě léta, přičemž zákon již nevymezuje žádnou spodní hranici. Může tedy nastat problém, pokud se stanoví extrémně krátká, nebo naopak neúměrně dlouhá doba trvání trestu domácího vězení a mohla by se minout účelem tohoto trestu.

⁷² Statistické údaje poskytnuté střediskem PMS v Českých Budějovicích.

⁷³ První trest domácího vězení v ČR byl uložen v jihočeském kraji, konkrétně v okrese Český Krumlov dne 1. 2. 2010.

⁷⁴ FOLTÝNOVÁ, Lucie, FOLTÝN, Leo. Trest domácího vězení z pohledu Probační a mediační služby ČR. *Státní zastupitelství*, 2011, roč. 9, č. 6, s. 20.

První podmínkou stanovenou zákonem se rozumí spáchání přečinu. Přečiny jsou kategorií obecně méně závažných trestných činů. Ze statistických údajů vyplývá, že soudy v roce 2010 ukládaly trest domácího vězení v převážné většině za trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných, konkrétně za trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání a dále také za trestný čin krádeže. Dle statistického přehledu byl trest domácího vězení v roce 2010 uložen v celkem 117 případech.

V roce 2011 se tento počet dvojnásobně zvýšil na 234 trestních věcí. Zvýšila se také rozmanitost trestných činů, za něž se tento trest uložil. Kromě trestných činů zmíněných výše se zde objevil i trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky, trestný čin zanedbání povinné výživy atd.

Druhou podmínku obsahuje §60 odst.1 písm. a), kde soud může uložit trest domácího vězení pouze v případě, kdy lze důvodně očekávat, že uložení takového trestu bude postačující vzhledem k osobě pachatele, k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu. Kritéria povahy a závažnosti trestného činu vymezuje §39 odst.2 TZ a řadí se mezi ně význam chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsob provedení činu atd.

Poslední zákonem stanovená podmínka je písemný slib. Jeho úprava je vymezena v § 60 odst.1 písm. b). Jedná se o kvalifikovanou formu vyjádření pachatele. O problematice kolize s ústavním právem nedotknutelnosti obydlí jsem se zmínila již výše.⁷⁵

Aby mohl být trest uložen, vyžaduje se souhlas pachatele. Pachatel dá písemný slib, že se v zákonem nebo rozsudkem určené době bude zdržovat v obydlí na určené adrese. Z toho vyplývá, že pokud pachatel nebude souhlasit s uložením takového trestu, tak trest nemůže být uložen. Tímto způsobem by mohl být vyřešen problém kolize s principem nedotknutelnosti obydlí (čl. 12 LZPS). Zákon však již neřeší narušení principu nedotknutelnosti dalších osob, které s pachatelem sdílejí domácnost. Do budoucna by měl tedy zákonodárce uvažovat o změně v tomto směru v podobě stanoviska těchto dalších osob apod.⁷⁶

Co se rozumí pod pojmem obydlí vymezuje TrZ v §133 a je jím „ *dům, byt nebo jiná prostora sloužící k bydlení a příslušenství k nim náležející.* “

Ustanovení § 60 odst. 4 TrZ soud určí časové období, ve kterém má odsouzený povinnost zdržovat se ve svém obydlí, a to v pracovních dnech, ve dnech pracovního klidu a pracovního volna s přihlédnutím k jeho pracovní době a k času potřebnému k cestě do zaměstnání, k péči o nezletilé děti a k vyřízení nutných osobních a rodinných záležitostí, aby při zajištění všech nezbytných potřeb odsouzeného a jeho rodiny ho přiměřeně postihl na svobodě.

⁷⁵ BOLEDOVIČOVÁ, Lucie. Podmínky uložení českého trestu domácího vězení a anglického curfew requirement. *Trestněprávní revue*, 2013, č.8, s.63-65.

V ustanovení § 61 TrZ vymezuje přeměnu trestu domácího vězení. V případě, že se pachatel v době od odsouzení do skončení výkonu trestu domácího vězení vyhýbá nástupu výkonu trestu, bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu, jinak maří výkon tohoto trestu nebo zaviněně nevykonává ve stanovené době uložený trest, může soud přeměnit trest domácího vězení nebo jeho zbytek v trest odnětí svobody, přitom každý i jen započatý jeden den nevykonaného trestu domácího vězení se počítá za jeden den odnětí svobody.

Toto ustanovení bylo změněno novelou č. 330/ 2011 Sb., která je účinná od 1.12. 2011. Úprava přeměny před touto novelou spočívala v náhradním trestu odnětí svobody, který byl soudem stanoven při uložení trestu v maximální výměře jednoho roku. Trest domácího vězení se má však dodržovat jako celek, a proto se nová právní úprava jeví jako méně efektivní. Odsouzený je totiž dopředu srozuměn s tím, že pokud poruší svou povinnost zdržovat se ve svém obydlí, hrozí mu pouze krátkodobý nepodmíněný trest odnětí svobody. Současná právní úprava tak nevytváří dostatečný nátlak na odsouzeného, aby svou základní povinnost spojenou s tímto trestem dodržoval. Do budoucna by tedy bylo vhodné vrátit se k úpravě předchozí.⁷⁷

Za základní úkon v rámci výkonu trestu domácího vězení je nařízení výkonu trestu podle §334a TŘ. Nařízení činí předseda senátu, poté, co se rozhodnutí stane vykonatelné. Následně předseda senátu zašle nařízení odsouzenému a příslušnému středisku PMS, ve kterém určí počátek výkonu trestu a místo výkonu trestu. Předseda senátu může však ještě před zasláním nařízení z důležitých důvodů výkon trestu domácího vězení odložit, anebo v určitých případech je nutné provést zjištění důležitých skutečností.

Pokud hovoříme o určení počátku výkonu trestu, TŘ pouze upravuje, že předseda senátu dobu určí tak, aby si odsouzený mohl obstarat své záležitosti. Běžně se jedná o dobu 14 dnů, ale v některých případech se může jednat o delší dobu.

Místem výkonu, dle § 334a odst.3 TŘ, by mělo být obydlí odsouzeného, které se nachází buď v místě trvalého pobytu, anebo v místě, kde se zdržuje, s přihlédnutím k jeho osobním a rodinným poměrům a pokud odsouzený pracuje, tak také k místu výkonu zaměstnání a k možnostem dopravy do zaměstnání.

Činnost PMS, resp. probačních úředníků nastává ještě před fází uložení rozhodnutí tohoto trestu. Před uložení trestu domácího vězení soud většinou požádá o zpracování stanoviska ze strany PMS. V tomto stanovisku by mělo být obsaženo, jak bylo zmapováno obydlí, tzn. s kým

⁷⁶ ŠČERBA, Filip. Právní úprava nových alternativních trestů. *Bulletin advokacie*, 2009, č.10, s.86-87.

⁷⁷ ŠČERBA, Filip. Trest domácího vězení po novele č.330/2011 Sb. *Trestněprávní revue*, 2012, roč. 11, č.1,s.1-5.

obžalovaný bydlí, kde pracuje, zda je drogově závislý. Z hlediska pracovního místa se zjišťuje, zda má pevnou pracovní dobu, nebo zda např. hodně cestuje, v takovém případě by nemohl být trest uložen. Obydlí se vyhodnocuje také z hlediska rizik pro probační úředníky, zda budou moci vykonávat následnou kontrolu, nebo zda to bude pro ně nebezpečné. Případně se také zjišťuje, zda je v obydlí zavedena elektřina apod. Pokud soud požádá o zpracování takového stanoviska od PMS, hovoříme o tzv. *institutu předběžného šetření*. Stanovisko se vydá buď doporučující, anebo negativní. Soud se jím však nemusí řídit a může rozhodnout jinak.⁷⁸

Obstarávání informací o osobě obviněného a jeho rodinném či sociálním zázemí, tedy tzv. zprávy před rozhodnutím, jinak řečeno soudní pomoc, není činností, která by byla zakotvena v některém institutu trestního práva hmotného či procesního, ale jedná se o specifickou a fakultativní součást trestního řízení. Lze však říci, že příprava takové zprávy před rozhodnutím je důležitá při ukládání některých trestů, zejména trestu obecně prospěšných prací, trestu domácího vězení a peněžitého trestu. Taková činnost probačních úředníků ve fázi přípravy zprávy před rozhodnutím může mít význam z hlediska posílení individualizace řešení trestní věci. Pro to, aby zpráva před rozhodnutím přispěla k zefektivnění potrestání pachatelů, je nutné, aby probační úředník vstoupil do případu, v co nejranější fázi trestního řízení.⁷⁹

Probační úředník vyrozumí odsouzeného, popř. i osoby s ním žijící ve společném obydlí, o omezeních, které jsou spojeny s kontrolou výkonu takového trestu a o jeho dalších povinnostech, a to nejpozději na počátku výkonu tohoto trestu. O takovém poučení se sepíše záznam a založí do dokumentace, která je vedena u příslušného střediska PMS.⁸⁰

Problém nastává také v souvislosti s kontrolou odsouzeného při výkonu trestu domácího vězení. Úprava výkonu tohoto trestu je vymezena v ustanoveních §334a - 334h TŘ a také ve vyhlášce č. 456/ 2009 Sb., o kontrole výkonu trestu domácího vězení. Ustanovení § 334b TŘ upravuje dva způsoby kontroly odsouzeného. Kontrolu zajišťuje PMS, a to jednak ve spolupráci s provozovatelem elektronického kontrolního systému, tzv. elektronický monitoring, nebo prostřednictvím namátkových kontrol prováděných probačním úředníkem.

V ČR nyní probíhá kontrola pouze druhým způsobem.

To, jak kontrola přímo probíhá, upravuje vyhláška o kontrole výkonu trestu domácího vězení. Zde

⁷⁸ Rozhovor s Mgr. Martinem Pilným, uskutečněný dne 9.6. 2014, České Budějovice, vedla Magdalena Bártová.

⁷⁹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1.vydání. Praha: Leges, 2011, s. 367-369.

⁸⁰ FOLTÝNOVÁ, Lucie, FOLTÝN, Leo. Trest domácího vězení z pohledu Probační a mediační služby ČR. *Státní zastupitelství*, 2011, roč. 9, č. 6, s. 20.

nalezneme způsoby kontroly, povinnosti probačního úředníka při výkonu kontroly, povinnosti odsouzeného při výkonu kontroly atd.

Co se týká elektronického monitoringu, v ČR se uskutečnilo několik experimentů. Za zmínku stojí experiment „*Elektronický monitoring (EM)*“, který zahájila PMS 1. 7. 2012 s podporou Ministerstva spravedlnosti. Cílem tohoto projektu bylo zkušebně ověřit provoz EM odsouzených a využít získané zkušenosti pro širší zavedení EM do praxe trestní justice v ČR.

Experimentu se zúčastnili odsouzení, kterým byl uložen trest domácího vězení nebo měli v rámci podmíněného propuštění uloženo opatření shodné s domácím vězením. Účast odsouzených klientů byla dobrovolná a zájem převyšoval počet monitorovacích zařízení. Také se zúčastnili dobrovolníci - probační úředníci, kteří zejména simulovali různé situace porušení monitorovacího systému.

V rámci experimentu byly ověřovány různé parametry jako např. montáž, demontáž monitorovacího zařízení, provoz monitorovacího centra., funkčnost monitorovacích zařízení atd.

Ukázalo se, že je nutné brát v potaz skutečnost, že během provozu EM může dojít z technických příčin k selhání instalace s nutností opětovné instalace. Dále se prokázalo, že i přes absenci praxe probační úředníci jsou schopni zdárně provádět proces instalace. Byla ověřována možnost telefonického volání na přijímač umístěný v obydlí klienta, která se ukázala jako velmi užitečná.⁸¹

V souvislosti se zavedením elektronického monitoringu je jistě nutné si položit otázku ohledně personálního posílení PMS. Bude zajisté potřeba zajistit personální složku, která se bude zabývat tímto odvětvím, tedy instalací, deinstalací monitorovacího zařízení, provozem monitorovacího centra atd. Jednalo by se s velkou pravděpodobností o pracovníky, kteří by byli zaměstnanci PMS. De lege ferenda by jistě měla být zastoupena obě pohlaví, a to především u instalace zařízení. Otázkou však je i ekonomická stránka, zda náklady na takové personální posílení se nevyrovnají nákladům na TOS, ke kterému je TDV alternativou.

Závěrem lze říci, že nový alternativní trest domácího vězení je v ČR spojen se značnými obtížemi, především kvůli dosud nezavedenému elektronickému monitoringu. Jeho využití ze strany soudů je zatím spíše zdrženlivé. Myšlenka tohoto trestu by se však v našem právním systému měla plně projevit, tak jak je tomu v angloamerických zemích a tento alternativní trest by měl být využíván více. Důvodem je, že pachatel, který spáchal méně závažný trestný čin, zůstává ve svém prostředí,

⁸¹ *Závěrečná zpráva a ekonomické zhodnocení pilotního projektu Elektronický monitoring odsouzených* [online]. Probační a mediační služba, 2008. [cit. 10.6. 2014]. Dostupné na https://www.pmscr.cz/download/zaverecna_zprava_o_experimentu_Elektronicky_monitoring_odsouzenych.pdf >.

může vykonávat svou práci, tím je i větší šance, že bude nahrazena škoda způsobená trestným činem. Zároveň je však pachatel omezen a tím i potrestán.

Do budoucna tedy doufám, že bude zaveden systém kontroly prostřednictvím elektronického monitoringu a tento trest se bude více ukládat, protože je pro společnost účelný.

3.3. Výkon trestu obecně prospěšných prací

Tento trest byl zakotven v českém právním řádu s účinností od 1. 1. 1996 novelou trestního zákona provedenou zákonem č.152/1995 Sb. Poté rekonstrukce přinesla jisté zpřísnění právní úpravy obecně prospěšných prací. Tento trest je určen spíše pro pachatele, kteří opětovně spáchali trestný čin menší nebo střední závažnosti a u kterých se nevyžaduje uložení TOS.

Vykonání tohoto trestu je ze zákona spjato se vznikem fikce neodsouzení. Fikce vzniká i pokud soud pravomocně rozhodl o upuštění od výkonu trestu nebo jeho zbytku.

Tento trest může soud pachateli uložit za přečin, tj. jakýkoli nedbalostní trestný čin či úmyslný trestný čin, u něhož horní hranice trestní sazby nepřevyšuje 5 let. Pokud je tato podmínka splněna, může se trest OPP uložit, i když TrZ na daný trestný čin tento trest nestanovuje.

Dle § 63 odst.1 TrZ soud uloží trest OPP ve výměře od 50 do 300 hodin, což je o 100 hodin méně, než v předchozí právní úpravě.⁸²

Samotnému nařízení výkonu trestu OPP předchází rozhodnutí, podle kterého se má trest vykonat. Takovým rozhodnutím může být odsuzující rozsudek nebo trestní příkaz. Ve chvíli, kdy se stane takové rozhodnutí vykonatelné, předseda senátu zašle opis okresnímu soudu, v jehož obvodu má být trest vykonán. K nařízení výkonu trestu OPP je zásadně příslušný samosoudce okresního soudu, v jehož obvodu odsouzený bydlí. Soud uloží trest OPP a vyšší soudní úředník v této fázi pověří PMS, aby navázala kontakt s klientem a projednala s ním místo výkonu trestu.⁸³

U tohoto trestu se opět činnost PMS uplatňuje jak ve fázi před pravomocným rozhodnutím soudu, tak ve fázi po pravomocném rozhodnutí.

Poté, co PMS získá podnět k zahájení činnosti, zavede probační úředník probační spis. Na základě jednání probačního úředníka s obviněným a poškozeným je nutné zvážit, zda je vzhledem k možným způsobům alternativního řešení dané věci vhodné seznámit obviněného s podmínkami uložení a výkonu trestu OPP. Jedná se o tzv. předjednání uložení trestu OPP. Se souhlasem klienta

⁸² ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s.276-277 .

⁸³ ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly probační a mediační služby*. 1. vydání. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2007, s.80-83.

probační úředník může zjišťovat informace ohledně zdravotního stavu klienta, dosažení pracovních kvalifikací, časové možnosti pro výkon trestu apod., jedná se o tzv. soudní pomoc.

Jak již bylo řečeno výše, jedná se zde o fakultativní stádium a nejedná se o žádný institut trestního práva hmotného ani procesního.

Opatřování takových informací souvisí s § 64 TrZ, kde je potřeba zjišťovat stanovisko pachatele k trestu OPP.

Středisko PMS spolupracuje s místně příslušným soudem a po dohodě s ním mapuje situaci v regionu, která se týká možností výkonu trestu OPP u státních a nestátních organizací a společně s tímto soudem eviduje požadavky na vykonání trestu OPP. Probační úředník navazuje kontakty s obcemi a institucemi, které připadají v úvahu jako poskytovatelé a projeví zájem. Musí je seznámit s tím, jak probíhá spolupráce se střediskem PMS a místně příslušným soudem.

Z požadavku poskytovatele by mělo být zřejmé místo výkonu práce, její druh a rozsah, možná doba výkonu práce a případné zvláštní podmínky.

Probační úředník vyjednáva možnost umístění odsouzeného k výkonu trestu OPP s odsouzeným a se zástupci institucí či obcí. Takové vyjednávání má význam především v situaci, kdy probační úředník zjistí na základě dostupných informací, že je vhodné trest OPP uložit anebo v situaci, kdy soud tento trest již uložil, ale dosud nedošlo k jeho výkonu.

Ve fázi po pravomocném rozhodnutí soudu zahájí středisko svou činnost, která směřuje k přípravě podkladů pro vydání usnesení o nařízení výkonu trestu OPP.

Dále probační úředník projednává podmínky výkonu trestu OPP s klientem. Mezi informace, které by se měl klient dozvědět, patří např. obecné informace o činnosti PMS se specifickým zaměřením střediska na postup výkonu trestu OPP, podrobné informace o průběhu a podmínkách výkonu tohoto trestu, zjištění informací důležitých pro možnost výkonu trestu, nabídka pomoc střediska PMS odsouzenému atd. Na druhé straně probační úředník zjišťuje od klienta informace typu, jaký je jeho postoj ke spáchanému činu a uloženému trestu, časové možnosti klienta, dosažené vzdělání, zdravotní stav atd. Na základě těchto zjištěných informací vyhotovuje úředník záznam o projednání podmínek výkonu trestu OPP. Pokud je to možné, zúčastní se probační úředník úvodního projednání podmínek výkonu trestu OPP u poskytovatele společně s klientem a sám prověří podmínky výkonu a organizační zajištění.

Dle § 335 TŘ trest OPP odsouzený vykonává v obvodu okresního soudu, ve kterém bydlí. Se souhlasem odsouzeného může být trest vykonáván i mimo tento obvod.

Ustanovení § 336 odst.2 TŘ určuje, že o druhu a místě výkonu OPP rozhoduje okresní soud, který

OPP uložil a to na návrh probačního úředníka. V návrhu se vychází z potřeby výkonu těchto prací v obvodu příslušného okresního soudu a také z co možná největší blízkosti bydliště odsouzeného. Pokud klient řádně nastoupil k výkonu trestu a zahájil výkon prací, probační úředník kontroluje výkon prací minimálně jedenkrát za dva měsíce.

Podmínkou výkonu trestu je také vedení řádného života a dodržování uložených omezení či povinností, pokud jsou uloženy, dle ustanovení § 63 odst.2 TrZ.

Po ukončení výkonu trestu OPP probační úředník tuto skutečnost oznamuje soudu a současně přikládá hodnocení výkonu trestu OPP. Dále také informuje o průběhu výkonu trestu OPP a o plnění soudem stanovených přiměřených povinností a omezení. Součástí zprávy bývá také stanovisko poškozeného. Pokud odsouzený trest OPP vykoná, zašle o tom probační úředník poškozenému písemné vyrozumění.⁸⁴

Také u tohoto trestu jsem se věnovala studiu statistických údajů z hlediska případů, u kterých je činná PMS ve vykonávacím řízení. V tomto případě jsem porovnávala širší časové období, a to od roku 2002 až do roku 2013. Jedná se převážně o velmi vysoký počet případů, kde byl uložen trest OPP. U dospělých pachatelů se jednalo v roce 2002 o 15 368 případů, což činilo 66,9% z celkového počtu uložených trestů, kde nějakým způsobem spolupůsobí PMS. V průběhu dalších let se toto procento více či méně pohybuje kolem 70%, v roce 2010 lze spatřovat mírný pokles a to na 59,3% a v roce 2011 na 49,9%, konkrétně 7 267 případů. Ovšem v roce 2013 počet případů opět vzrostl na 70,3%, tedy na 12 870 případů.

Pokud hovoříme o mladistvých pachatelích, zde je číslo mnohonásobně menší, např. v roce 2005 byl tento trest uložen celkem v 310 případech, což tvoří 19,7%, zatímco u dospělých pachatelů v témže roce byl tento trest uložen celkem v 74,4% případů. V průběhu let procento případů, kde byl uložen trest OPP, mírně vzrostlo, pohybuje se zhruba kolem 30 %. V roce 2013 se jednalo o 673 případů, tedy o 29,6%.⁸⁵

Pokud tedy porovnáme alternativní trest domácího vězení, který byl zaveden do našeho právního řádu až novým TrZ v roce 2009, oproti trestu OPP, který je u nás aplikován již od roku 1996, je trest OPP ukládán ve velké míře, zatímco trest domácího vězení je ukládán spíše sporadicky a soudy jsou s jeho aplikací shovívavější. Důvod je ovšem z mého pohledu jasný, výkon trestu domácího

⁸⁴ *Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění možností ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací* [online]. Probační a mediační služba, 2008. [cit. 11.6. 2014]. Dostupné na < https://www.pmscr.cz/download/OPP_metodika_bez_priloh.pdf >.

⁸⁵ Statistické údaje. Dostupné na < <https://www.pmscr.cz/statistika/> >, statistické údaje poskytnuté střediskem PMS

vězení není dostatečně zajištěn, zejména v oblasti kontroly výkonu, a kontroly probíhají pouze namátkově, zatímco zajištění výkonu trestu OPP není tak problematický, o výkon se starají samy instituce, u kterých je trest vykonáván a kontroly PMS nevyžadují tak časovou náročnost.

4. Probační a mediační služba

4.1. Zákonná úprava a organizace

Počátky PMS lze datovat již do roku 1996, kdy byla ustavena PMS a jednalo se tak o významnou změnu v systému trestní justice ve spojení se zavedením alternativních trestů. Účelem by mělo být hlavně zefektivnění a zrychlení trestního řízení, posílení postavení poškozeného apod.

PMS v této fázi působila u okresních a krajských soudů. Jejich praxe však byla dosti odlišná. Nedostatek této právní úpravy lze spatřovat v tom, že nebylo jasně definováno poslání PMS, ani v čem by měla spočívat činnost jejích pracovníků.⁸⁶

Od 1. července 2000 se zřídila modelová pracoviště PMS na okresních soudech v Praze, Ostravě a Ústí nad Labem. Tato pracoviště byla obsazena kvalifikovanými pracovníky z oblasti sociální prevence. Jejich úkolem bylo ověřovat a zajistit nové postupy jak v rámci vykonávacího řízení, tak v přípravném řízení.

PMS, v podobě jak ji známe dnes, byla zřízena zákonem o PMS č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a zahájila svou činnost 1. 1. 2001. Její zřízení, organizace a činnost PMS jsou upraveny v hlavě první tohoto zákona⁸⁷. V ustanovení §1 zákona o PMS nalezneme zřízení.

„Zřizuje se Probační a mediační služba, která provádí v rozsahu stanoveném tímto nebo zvláštním zákonem úkony probace a mediace ve věcech projednávaných v trestním řízení. Probační a mediační služba je organizační složkou státu a účetní jednotkou.“

O principech, na kterých je vystavena PMS a její činnost, jsem se zmínila výše. Tuto kapitolu bych ráda věnovala především organizaci PMS, osobě probačního úředníka, složení PMS a personálnímu obsazení středisek PMS.

Organizace PMS je vymezena v § 3 zákona o PMS následovně:

(1) *„V čele probační a mediační služby je ředitel, kterého jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti.“*

⁸⁶ HRUŠKOVÁ, Otmar a kol. K některým teoretickým a praktickým otázkám probační služby. *Trestní právo*, 1997, č. 7-8, s. 12.

Ředitel PMS zajišťuje její chod po stránce personální, organizační, hospodářské, materiální a finanční.

(2) Plnění úkolů PMS ve vztahu k soudům, státním zastupitelstvím a orgánům Policie ČR zajišťují její střediska, která působí v sídlech okresních soudů nebo naroveň jim postavených obvodních nebo městských soudů.

(3) Příslušnost středisek k provádění úkonů probace a mediace se řídí příslušností soudu a v přípravném řízení státního zástupce, v jehož obvodu středisko působí.

(4) V obcích, jež jsou sídly dvou nebo více okresních soudů, mohou být střediska sloučena tak, že jejich počet bude nižší, než odpovídá počtu zde sídlících soudů.

(5) Středisko lze dále členit podle potřeby na oddělení zaměřená zejména na mladistvé obviněné, obviněné ve věku mladistvých nebo na uživatele omamných a psychotropních látek.

(6) Podrobnosti pro vytváření středisek a jejich vnitřní organizaci upraví Statut Probační a mediační služby, který vydá Ministerstvo spravedlnosti.

Jako poradní orgán ministra spravedlnosti působí Rada pro probaci a mediaci, v zájmu metodického ovlivňování a usměrňování činnosti PMS.

PMS nemá rozhodovací pravomoci, její postavení je mimo stávající systém OČTŘ. Je relativně samostatná a je využívána pro služby v průběhu celého trestního řízení.⁸⁸

4.2. Profese a osobnost probačního úředníka

Činnost PMS provádí probační úředníci a probační asistenti. U probačního úředníka se vyžaduje vysokoškolský magisterský stupeň v oblasti společenskovední a vykonání odborné zkoušky.

Pro pozici asistenta postačuje středoškolské vzdělání v oblasti společenskovední. Po přijetí do funkce je však nutné další vzdělávání, v podobě různých přednášek, školení, odborných zkoušek atd.

Postavení úředníků a asistentů je vymezeno v §6 zákona o PMS, a to následovně: (1) „*Úkoly Probační a mediační služby plní v rámci jejich středisek v pracovním poměru zaměstnanci státu ve funkcích úředníků nebo asistentů. Pracovní poměr úředníků a asistentů Probační a mediační služby se řídí zákoníkem práce, pokud tento zákon nestanoví jinak.*

⁸⁷ VĚTROVEC, Vladislav a kol. Probační a mediační služba ČR. *Právní rádce*, 2002, č.8, s.28-29.

⁸⁸ Tamtéž

(2) *Úředník Probační a mediační služby musí být bezúhonný a způsobilý k právním úkonům a musí mít vysokoškolské vzdělání v oblasti společenskovědní získané ukončením studia v magisterském studijním programu a odbornou zkouškou, kterou mu středisko umožní vykonat po absolvování základního kvalifikačního vzdělání pro úředníky Probační a mediační služby.*

(3) *Asistentem Probační a mediační služby se může stát bezúhonná fyzická osoba starší 21 let, která je způsobilá k právním úkonům a získala středoškolské vzdělání v oblasti společenskovědní.*

(4) *Úředníci a asistenti jsou povinni se dále vzdělávat a prohlubovat si své odborné znalosti.*

(5) *Rozsah a obsah kvalifikačního vzdělávání a odborné zkoušky pro úředníky a obsah specializačního kurzu pro asistenty Probační a mediační služby stanoví Statut Probační a mediační služby.*

Dalo by se říci, že úředníci řeší náročnější úkoly s odbornou specializací, asistenti zabezpečují méně složité úkony probační a mediační služby a také administrativně technické práce. Nelze také vyloučit, s ohledem na rozdílný obsah práce, že zejména u větších středisek se budou zaměstnanci specializovat na jednu ze dvou stěžejních oblastí činnosti PMS.

Statut probačního úředníka byl zřízen zákonem, aby jeho postavení bylo náležitě právně upraveno, vymezena jeho působnost, práva a povinnosti atd.

Než nabyl účinnosti zákon o PMS, úlohu probačních úředníků zastávali částečně pověřeni pracovníci odborného aparátu soudů. Tito pracovníci od roku 1996 vykonávali nezbytné úkoly v souvislosti se zavedením trestu OPP.

Úředníci PMS, jejich asistenti i další pracovníci jsou přijímáni do pracovního poměru ředitelem PMS, který je přidělí k výkonu služby do jednotlivých středisek.

Jak vyplývá ze zákonné definice, úředníkem PMS může být jen fyzická osoba, která splňuje tyto předpoklady:

- a) bezúhonnost,
- b) plná způsobilost k právním úkonům,
- c) magisterské vysokoškolské vzdělání v oblasti společenskovědní a
- d) odborná zkouška úředníka PMS.

Na profesi probačního úředníka jsou kladeny vysoké nároky z hlediska odborné připravenosti a to z důvodu specifické povahy jejich činnosti. Jejich činnost vyžaduje samostatnost, ale i do značné míry volnost při výběru pracovních postupů a metod.

Také asistent musí splňovat náležité předpoklady:

- a) věk 21 let,
- b) bezúhonnost,
- c) plná způsobilost k právním úkonům a
- d) středoškolské vzdělání v společenskovědní oblasti.

Dle zákonné úpravy jsou kladeny poměrně vysoké požadavky i na asistenta. I zde je to z důvodu specifické povahy činnosti.⁸⁹

Na tomto místě lze zmínit případná nová pracovní místa v souvislosti s výkonem trestu domácího vězení. V případě, že bude kontrola vykonávána prostřednictvím EM, bude nutné zajistit další pracovníky, kteří se budou starat o činnosti související s tímto trestem. Dle mého názoru i na tuto profesi by měly být kladeny přiměřené nároky a požadavky, jako je středoškolské vzdělání, případné proškolení v daném oboru. Mohlo by se jednat i o absolventy středoškolského vzdělání elektrotechnického typu.

4. 3. Práva a povinnosti probačních úředníků a asistentů

Zákon o PMS upravuje práva a povinnosti v ustanovení § 7 až 9. „ (1) *Úředník Probační a mediační služby je při výkonu své funkce povinen řídit se zákony, jinými právními předpisy a pokyny předsedy senátu nebo samosoudce a v přípravném řízení státního zástupce, které však nesmí směřovat ke způsobu a výsledku prováděné mediace. Přitom musí postupovat odpovědně, respektovat a chránit lidská práva a svobody, důstojnost člověka a vyvarovat se jednání, které by mohlo vést ke zmaření účelu trestního řízení nebo vzbuzovalo pochybnosti o jeho objektivitě a nestrannosti. Při nedodržení těchto povinností může předseda senátu nebo samosoudce a v přípravném řízení státní zástupce věc úředníkovi odejmout.*

(2) *Úředník Probační a mediační služby je oprávněn zjišťovat stanovisko obviněného k podmíněnému zastavení trestního stíhání, k uložení trestu obecně prospěšných prací nebo k uložení jiného trestu nespojeného s odnětím svobody, a pokud jde o schválení narovnání, zjišťovat stanovisko obviněného i poškozeného.*

(3) *Poruší-li obviněný podmínky, omezení či povinnosti stanovené mu v rámci dohledu, nebo omezení či povinnosti uložené mu v rámci některého trestu nespojeného s odnětím svobody, podmíněného zastavení trestního stíhání anebo podmíněného propuštění prováděného úředníkem, informuje o tom úředník předsedu senátu, samosoudce a v přípravném řízení státního zástupce.*

(4) *Úředník Probační a mediační služby má právo v mezích její působnosti nahlížet do trestních*

⁸⁹ VĚTROVĚC, Vladislav a kol. *Zákon o mediaci a probaci – komentář*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002, s. 89-95.

spisů vedených u soudu, státního zastupitelství a Policie ČR, činit si z nich výpisky a poznámky a pořizovat si kopie spisů a jejich částí.

(5) Úředník nesmí v téže věci provádět úkony probace a mediace.

(6) Jednotlivé úkony podle pokynů úředníka provádějí a organizačně zabezpečují asistenti střediska, kteří vykonávají i potřebné administrativní práce. Pokud asistenti vykonávají jednotlivé úkony podle pokynů úředníka, platí pro ně obdobně odstavce 1 až 5.

Ze zákonného vymezení vyplývá, že vymezení činnosti, resp. práv a povinností probačních úředníků, je dostatečně specifikováno. Dále jsou pak práva a povinnosti probačních úředníků vymezeny v TZ, co se týká dohledu. Toto vymezení dle zákona o PMS je spíše organizační a vztahuje se na činnost úředníka jako takovou.

Ustanovení § 8 zákona o PMS upravuje vyloučení úředníka PMS z obdobných důvodů, které zákon stanovuje pro vyloučení OČTŘ.

V ustanovení § 9 téhož zákona je stanovena povinnost mlčenlivosti probačního úředníka o věcech, které se dozvěděl v souvislosti s výkonem funkce. Tato povinnost platí i po skončení pracovního poměru. Zproštění mlčenlivosti mohou být pouze ředitelem PMS, který ji případně může převést na vedoucího střediska.⁹⁰

V závěru této kapitoly bych se chtěla věnovat personálnímu obsazení jednotlivých středisek, resp. zda je potřeba personální navýšení či naopak je přebytek probačních úředníků či asistentů.

Z důvodu svého bydliště jsem se zaměřila na Jihočeský kraj. V tomto kraji je zřízeno celkem osm středisek PMS, které sídlí v krajském městě a okresních městech. Na těchto střediscích působí dohromady 34 probačních úředníků. Nejpočetnější obsazení je samozřejmě v krajském městě, Českých Budějovicích, zde působí osm probačních úředníků. Ostatní města jako např. Prachatice, Písek jsou obsazena třemi úředníky. Dále v Českém Krumlově, Táboře, Strakonících a Pelhřimově působí čtyři probační úředníci.⁹¹

Konkrétně v Českých Budějovicích se naráží na personální absenci, příkladem je institut dohledu, kde na jednoho probačního úředníka připadá asi sto případů, v porovnání s jinými středisky, tam hovoříme asi o čtyřiceti případech. Toto je ovšem individuální, záleží na oblasti a složení pachatelů. Velký vliv na složení pachatelů měla i prezidentská amnestie z ledna loňského roku. Na příkladu

⁹⁰ ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly probační a mediační služby*. 1. vydání. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2007, s.52-54.

⁹¹ Rozhovor s Mgr. Jitkou Kosařovou, uskutečněný dne 8. 12. 2013, Prachatice, vedla Magdalena Bártová.

Jihočeského kraje lze ukázat snížení procenta případů v přípravném řízení z 29 % na 16% a nárůst případů ve výkonovacím řízení.

Přestože v roce 2010 proběhlo personální posílení PMS a dnes tedy není potřeba velkého navýšení, je to individuální u každého regionu. V dohledné době ovšem bude možné posílení nutné z důvodu případného zavedení elektronického monitoringu při výkon trestu domácího vězení.⁹²

Závěr

Cílem mé diplomové práce bylo definovat základní pojmy tohoto tématu, tedy probace, v užším a širším smyslu, restorativní justice a dohled. V souvislosti s těmito pojmy bylo důležité vymezení a určení probačních institutů, v rámci probace v užším slova smyslu. Pojem dohled vymezují jak podle zákonné úpravy pro dospělé pachatele dle trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., tak i dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, zákon č. 218/2003 Sb.

Přestože se v našem právním systému jedná o relativně nový princip uplatňování trestu, ba naopak spíše právě proto, považují rozšiřování alternativních trestů v naší společnosti za nezbytnou skutečnost, přibližující naše trestní právo vyspělým státům, kde má probace již dlouholetou tradici a je veřejností vnímána odlišně oproti tuzemské veřejnosti, mnohdy zbytečně opatrně vůči podobným „novotám“ ve společnosti, jejíž vnímání je samozřejmě deformováno dlouholetou odtržeností za dob totalitní vlády, kdy nebylo možné sledovat a aplikovat vývoj a uplatňování práva v tzv. západním světě. Jako ukázkový případ stačí zmínit britskou tradici probace - pokud se budeme držet evropského kontinentu a opomineme ještě dříve v této sféře fungující zaoceánské Spojené státy, a její realizaci i pomocí dobrovolníků z řad laické populace, kterým není lhostejné společenské dění i osudy jednotlivců.

Právě proto je třeba i provádět osvětu mezi nekonfliktními spoluobčany, jelikož nikdo z nich nikdy neví, kdy se nešťastnou shodou okolností může stát obžalovaným, odsouzeným a ve finále i nástupcem výkonu trestu. Zrovna tak by nemělo být nikomu lhostejné, jak zatěžuje státní rozpočet standardní pobyt odsouzeného ve věznici.

Institut probace, jako jeden ze základních prvků restorativní justice a alternativního sankcionování

⁹² Rozhovor s Mgr. Martinem Pilným, uskutečněný dne 9. 6. 2014, České Budějovice, vedla Magdalena Bártová

vůbec, se v České republice začal postupně prosazovat od roku 1997, prostřednictvím podmíněného odsouzení s dohledem a podmíněného upuštění od potrestání s dohledem. Dnes již probační instituty tvoří významnou skupinu opatření nahrazující nepodmíněný trest odnětí svobody.

Na přeplněné kapacity věznic zareagoval nový trestní zákoník č.40/2009 Sb., který zavedl dva nové alternativní tresty, trest domácího vězení a trest zákazu vstupu na kulturní a jiné společenské akce a zároveň rozšířil možnost uložení dohledu.

Takovéto rozšíření probace a alternativního trestání vidím jako pozitivní změnu, ale nemyslím si, že by se do budoucna rozšířila natolik, aby vytěsnila trest odnětí svobody do pozadí.

Velmi široké uplatnění našel trest OPP, který dle statistických údajů je na prvních místech z hlediska činnosti PMS. Dle mého názoru je účelné převedení výkonu trestu OPP na jinou instituci, než soud, který i tak je již dost zaneprázdněn.

Stejná situace nastala i u trestu domácího vězení, PMS je činná již ve stádiu před uložení takového trestu pomocí zjišťování informací, které jsou nezbytné k rozhodnutí, zda vůbec bude takový trest uložen. U nás však ještě nemá takovou tradici jako v angloamerických zemích a nejsem si jista, že někdy dospějeme do takové fáze. Zatím jsou zde problémy se zajištěním kontroly takového trestu, která probíhá pouze prostřednictvím namátkových kontrol. I přesto, že byly vynaloženy finance na zavedení kontroly pomocí tzv. monitoringu, do dnešní doby u nás tento typ kontroly nefunguje.

Výkon dohledu u dílčích probačních institutů zajišťuje Probační a mediační služba, která vznikla zákonem č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě. Za čtrnáct let fungování si tato instituce vybudovala poměrně pevnou pozici na poli trestního práva a je využívána při aplikaci alternativního trestání.

Probační úředníci musí dosáhnout magisterského vzdělání v humanitním oboru. Dle mého názoru je tato práce velmi úzce spojena s právním odvětvím a zaměstnancům PMS by tak mělo být v této oblasti poskytnuto vyšší vzdělání. Na druhou stranu úředníci PMS nejsou jen úředníky v pravém slova smyslu, ale musí mít vzdělání i v oboru psychologie pro jednání s klienty. Z mého pohledu je tato práce velmi náročná z toho hlediska, že vyžaduje vzdělání ve více oborech různého odvětví.

Jak jsem se dozvěděla z informací, které mi byly poskytnuty v rámci rozhovorů s probačními úředníky, personální obsazení středisek PMS je dosti různé a závisí na specifikách každého regionu.

Někde je potřeba personální posílení, jinde zase nikoli.

Do budoucna doufám v další rozšíření probace v České republice, i když její vývoj je velmi pozvolný.

Pochopitelně rozšíření probace v praxi vyžaduje i dostatek vyškolených kvalifikovaných pracovníků, ale tato prvotní edukační investice se velmi brzy celé společnosti plně vrátí.

Seznam použitých zdrojů

Knižní publikace

1. DOUBRAVOVÁ, Dagmar a kol. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: SPJ- Institut pro probaci a mediaci, 2001.
2. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 3.vydání. Praha: Leges, 2013.
3. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 3.vydání. Praha: Leges, 2013.
4. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 4.vydání. Praha: Leges, 2013.
5. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník, Komentář*. 2.vydání. C.H. Beck, Praha, 2012.
6. ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ M.: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, Komentář*. 3.vydání. C. H. Beck, Praha, 2011.
7. VĚTROVEC, Vladislav a kol. *Zákon o mediaci probaci: komentář*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002.
8. KUČHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1.vydání. Praha: C.H. Beck, 2005.
9. NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef a kol. *Kriminologie*. 3. vydání. Praha: ASPI, 2008.
10. SOTOLÁŘ, Alexandr, PURÝ, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1.vydání. Praha: C. H. Beck, 2000.
11. ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1.vydání. Praha: Leges, 2011.
12. ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. 1.vydání. Praha: Portál, 2010.

13. ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly probační a mediační služby*. 1.vydání. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2007.

Právní předpisy

1. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
2. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
3. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů
4. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů
5. Zákon č. 257/ 2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů
6. Vyhláška č. 456/ 2009 Sb., o kontrole výkonu trestu domácího vězení

Články a příspěvky ve sbornících

1. BOLEDOVIČOVÁ, Lucie. Podmínky uložení trestu domácího vězení a anglického curfew requirement. *Trestněprávní revue*, 2013, č.8, s.63-65.
2. HRUŠKOVÁ, Otmar, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, ŠTERN, Pavel. K některým teoretickým a praktickým otázkám probační služby. *Trestní právo*, 1997, roč. 2, č. 7-8, s.12-20.
3. FOLTÝNOVÁ, Lucie, FOLTÝN, Leo. Trest domácího vězení z pohledu Probační a mediační služby ČR. *Státní zastupitelství*, 2011, roč. 9, č. 6, s. 20-24.
4. KARABEC, Zdeněk. Zavedení institutu probace do právního řádu České republiky. *Bulletin advokacie*, 1997, č.4. s.34-37.
5. KARABEC, Zdeněk. Koncept restorativní justice. In KARABEC, Zdeněk (ed). *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. 1.vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s.5-21.
6. NEZKUSIL, Jiří. K problematice alternativ k trestu odnětí svobody. *Trestní právo*, 2009, roč.13, č.7-8, s.7-18.
7. NEZKUSIL, Jiří. K některým stránkám institutu probace. In *Sborník prací z trestního práva* (Solnařova pocta). Praha: Universita Karlova, 1969, s.54-55.
8. PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. Nad jedním rozhodnutím o probaci. *Trestní právo*, 1997, roč. 2, č. 7-8, s. 4-5.

9. ROZUM, Jan. Činnosti probační a mediační služby z pohledu restorativní justice. In KARABEC, Zdeněk (ed). *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. 1.vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s.39-49.
10. SOTOLÁŘ, Alexandr. Specifika probačního dohledu podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2005, roč.4, č.9, s.229-237
11. SUCHÝ, Oldřich. Probace, postavení a úloha probačních úředníků v mezinárodním srovnání. *Právní rozhledy*, 1995, roč.3, č.7, s.270-274.
12. ROZUM, Jan. Činnosti probační a mediační služby z pohledu restorativní justice. In KARABEC, Zdeněk (ed). *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. 1.vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s.39-49.
13. ŠČERBA, Filip. Metody činnosti Probační a mediační služby. *Trestní právo*, 2002, roč.7, č.6, s.21-24.
14. ŠČERBA, Filip. Probace a její projevy v českém trestním právu. *Trestněprávní revue*, 2009, roč.8, č.10, s.300-305.
15. ŠČERBA, Filip. Právní úprava nových alternativních trestů. *Bulletin advokacie*, 2009, č.10, s.86-89.
16. ŠČERBA, Filip. Trest domácího vězení po novele č.330/2011 Sb. *Trestněprávní revue*, 2012, roč.11, č.1, s.1-5.
17. VĚTROVEC, Vladislav, NEDOROST, Libor, SOVÁK, Zdeněk. Probační a mediační služba ČR. *Právní rádce*, 2002, č.8, s. 28-29.

Internetové zdroje

1. *Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění výkonu dohledu* [online]. [cit. 5.června 2014]. Dostupné na <<https://www.pmscr.cz/probace-dohled-nad-podminene-odsouzenymi/>>.
2. *Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění možností ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací (OPP)* [online]. [cit. 11.června 2014]. Dostupné na <https://www.pmscr.cz/download/OPP_metodika_bez_priloh.pdf>.
3. *Závěrečná zpráva a ekonomické zhodnocení pilotního projektu Elektronický monitoring odsouzených* [online]. Probační a mediační služba, 2008. [cit. 10.6. 2014]. Dostupné na <https://www.pmscr.cz/download/zaverecna_zprava_o_experimentu_Elektronicky_monitoring_odsouzenych.pdf>.

Shrnutí

Téma diplomové práce je zaměřeno na problematiku institutu probace v českém trestním právu. V úvodu práce je vymezen vznik a vývoj probace, tedy historický vývoj ve světě i v České republice. Dále je vymezen základní pojem probace a to, jak v jeho užším, tak širším pojetí. Jeho vymezení je ovšem dosti problematické. K základním pojmům tohoto tématu jistě patří i restorativní justice, jako nový směr pojetí trestní spravedlnosti a historický vývoj začlenění probace do českého právního řádu.

Stěžejní částí práce je kapitola věnována dohledu, jeho vymezení dle zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákona a také dle zákona č. 218/2003 Sb., zákona o soudnictví ve věcech mládeže. S vymezením pojmu dohled souvisí i vymezení probačních institutů a jejich začlenění do probace v užším či v širším smyslu. V souvislosti s probačními instituty je zde přiblíženo podmíněné odsouzení s dohledem, jako základní probační institut v užším smyslu.

Další část se zaměřuje na samotné zajištění výkonu dohledu, tedy v praktickém slova smyslu a zajištění dalších alternativních trestů, konkrétně se jedná o trest domácího vězení a trest obecně prospěšných prací, pomocí metodických postupů. Součástí této kapitoly je i statistické zpracování údajů o ukládání těchto trestů.

Samotný závěr práce je věnován Probační a mediační službě z hlediska zákonné úpravy a její organizace, osobnosti probačního úředníka, jeho právům a povinnostem. Tato část popisuje i konkrétní obsazení jednotlivých středisek a zamyšlení se nad případnou změnou personálního obsazení.

Summary

The topic of the dissertation is the institute of probation in Czech criminal law.

The dissertation starts with a historical recount of formation and development of the institute of probation in both the Czech, and the International context. The term probation itself is consequently defined in its broad as well as in its narrow sense. The definition of the term is, however, problematic. The notion of restorative justice as a new direction in criminal law belongs among the key topics concerning the subject, and so does the history of integration of probation into Czech legal system.

The main part of the paper focuses on the concept of supervision as defined by the Criminal Code No. 40/2009 Coll., as well as by the Juvenile Justice Act No.218/2003 Coll. The definition of the concept of supervision is closely connected to the definition of the institute of probation and its incorporation into Czech law. Suspended sentence with supervision is, therefore, also considered in this part of the dissertation, as it represents the basic institute of probation.

The following part of the thesis concentrates on the practical arrangement of the supervision itself, and on the arrangements of other alternative punishments, namely the house arrest and the community service. Interpretation of statistical data on the frequency of such punishments is also part of this chapter.

The concluding part of the paper deals with the organisation and legislation of Probation and Mediation Service, and with the rights and duties of the probation officer. This part describes the occupation of concrete positions in some of the centres, and offers a reflection on possible reorganisation.

Seznam klíčových slov

Probace, Restorativní justice, Dohled, Podmíněné odsouzení s dohledem, Probační a mediační služba, Probační úředník, trest obecně prospěšných prací, trest domácího vězení

Key words

Probation, Restorative justice, Supervision, Conditional Sentence with supervision, Probation and Mediation Service, Probation officer, Community service sentence, Sentence of House arrest.